

Landbruksplan for Rakkestad 2014-2024

Saknr. 12/3139

Journalnr. 3613/15

Arkiv V10

Dato: 11.03.2015

Vedtatt i Kommunestyret 12.02.2015 sak 1/15

RAKKESTAD
mangfold og samhold

Innhold

Sammendrag	4
Visjon for landbruket i Rakkestad:	4
Kapittel 1 - Innledning	4
1.1 Bakgrunn for landbruksplanen	4
1.2 Visjon for landbruket i Rakkestad:.....	5
1.3 Mandat.....	5
1.3.1 Gjennomsyn og vedtak	6
1.3.2 Bruk og oppdatering	6
1.3.3 Disposisjon av landbruksplanen	6
Kapittel 2 - Bakgrunn.....	7
2.1 Kommunens rolle som landbruksaktør	7
2.1.1 Landbrukskontoret i Rakkestad	7
2.2. Rakkestad som landbrukskommune	7
2.3 Utviklingstendenser nasjonalt	8
2.4 Rammer og premisser	9
2.4.1 Internasjonale føringer	9
2.4.2 Nasjonale føringer	9
2.4.3 Regionale føringer	10
2.4.4 Lokale føringer	11
Kapittel 3 - Hoveddel: jordbruk.....	12
3.1 Areal	12
3.2 Miljøtilskudd som kommunen forvalter	12
3.2.1 Regionalt miljøprogram RMP	12
3.2.2 Tilskudd til spesielle nærings- og miljøtiltak (SMIL)	13
3.2.3 Drenering og dreneringstilskudd	14
3.3 Kulturlandskap	15
3.4 Bygningstiljø.....	16
3.5 Miljø.....	17
3.5.1 Utslipp av klimagasser	17
3.5.2 Vannmiljø – Vannområde Glomma sør.....	18
3.5.3 Biologisk mangfold	19
3.6. Landbruksnæringen.....	20

3.6.1 Volumproduksjon i Rakkestad.....	20
3.6.2 Økologisk landbruk i Rakkestad	23
3.6.3 Partnerskapet for landbruksrelatert næringsutvikling	23
3.6.4 Innovasjon Norges landbruksengasjement.....	23
3.6.5 Bygdenæringer i Rakkestad.....	25
3.7 Landbruk pluss.....	27
3.8 Rekruttering.....	28
3.9 Nydyrking av jord	28
3.10 Leiejord	29
3.11 Landbruket og lokalt næringsliv	29
Kapittel 4 - Hoveddel: skog og trebasert næring	30
4.1 Skogen i Rakkestad	30
4.2 Avvirking	30
4.3 Skogkultur	31
4.3.1 Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK).....	32
4.4 Veinettet.....	32
4.5 Kompetansehevende tiltak	33
4.6 Lav grad av lokal verdiskapning i skogbruket	34
4.7 Kvalifisert arbeidskraft	36
4.8 Skogen som karbonfanger.....	36
4.9 Vilt og jakt.....	37
Kapittel 5 - Praktisering av lovverket	39
5.1 Jordloven.....	39
5.1.1 Driveplikt (Jordloven § 8).....	39
5.1.2 Omdisponering (Jordloven § 9).....	39
5.1.3 Deling av grunneiendom (jordloven § 12).....	40
5.1.4 Tomter	41
5.2 Konesjonsloven.....	42
5.2.1 Prisregulering på landbrukseiendommer	42
5.3 Boplikt.....	43
5.3.1 Krav om boplikt på landbrukseiendom ved konsesjonsfri overdragelse	43
5.3.2 Krav om boplikt på landbrukseiendom ved konsesjon	44
Kapittel 6 - Folkehelse	45
Vedlegg: Ordliste.....	47

Sammendrag

Landbruksplanen for Rakkestad 2014-2024 beskriver dagens status, og belyser fremtidige muligheter og utfordringer for landbruket i kommunen.

I Rakkestad har man svært produktive arealer, et godt husdyrmiljø, og en aktiv bondestand som ønsker å videreutvikle landbruket gjennom arbeid, investeringer og ny kunnskap. For kommunen er landbruket spesielt viktig i forhold til næringsliv, sysselsetting, økonomi, bosetting, kulturlandskap og miljø. Rakkestad er preget av volumproduksjon, og er spesielt sårbar for negative endringer i rammevilkårene i forhold til pris på råvarer og overføringer fra staten. Man er i lys av det nødt til å se på mulighetene for å utvikle nye produkter og tjenester i det man kaller bygdenæringer.

Visjon for landbruket i Rakkestad:

“Landbruket i Rakkestad skal produsere mat av høy kvalitet etter markedets ønske og behov. Næringen skal gi et mangfoldig kulturlandskap, bidra til levende bygder, ha miljøfokus og bidra til å sikre matforsyningen i Norge”.

Kapittel 1 - Innledning

Norges befolkning øker, samtidig som selvforsyningsgraden synker. For å møte ventet befolkningsvekst ønsker myndighetene at matproduksjonen i Norge skal øke med 20 % innen 2030. Rakkestad som er en betydelig landbrukskommune i landssammenheng har gode forutsetninger for å bidra til at dette målet nås. Det er derfor viktig at man sikrer tilstrekkelige arealer til produksjon av mat, samtidig som produktiviteten i jordbruket økes. Rekrutering og økt kompetanse innen agronomi og dyreproduksjon vil derfor være avgjørende i fremtiden.

Norsk landbruk er med sine politiske reguleringer og ressuroverføringer helt avhengig av støtte og legitimitet i befolkningen. Dette innebærer at lokal landbrukspolitikk kontinuerlig må utvikles i tråd med statlige- og regionale føringer, befolkningens forventninger og naturens forutsetninger.

1.1 Bakgrunn for landbruksplanen

Landbruksdepartementet oppfordrer alle landets kommuner til å utarbeide en landbruksplan, for å synliggjøre landbrukets interesser, verdier og samfunnsansvar, og sette landbruket på dagsorden lokalt.

Landbrukspolitikken består av mange mål og virkemidler, en del av virkemidlene ligger andre steder enn på kommunalt nivå. Landbruksplanen er utarbeidet som et lokalt retningsgivende styringsverktøy til bruk i saksbehandlingen for de forvaltningsområdene der kommunen er landbruksmyndighet.

Landbruksplanen bygger på nasjonale, regionale og kommunale planer.

1.2 Visjon for landbruket i Rakkestad:

“Landbruket i Rakkestad skal produsere mat av høy kvalitet etter markedets ønske og behov. Næringen skal gi et mangfoldig kulturlandskap, bidra til levende bygder, ha miljøfokus og bidra til å sikre matforsyningen i Norge”.

I planen er det valgt ut følgende mål:

- Økt produksjon.
- Vern av produksjonsarealer.
- Kompetanseheving i landbruket.
- Miljø og klima.
- Å gi landbruket flere ben å stå på.
- Folkehelse.

1.3 Mandat

Teknikk-, miljø- og landbruksutvalget vedtok oppstart av planarbeidet 13.11.2012. Landbruksplan er en fagplan som inngår i kommunens planstrategi. Teknikk-, miljø og landbruksutvalget består av: Jan Lie (leder), Ola Wergeland Krog (nestleder), Unni Ødegård, Inger Synnøve Haugaard, Ole Henrik Lauritzen, Iselin Bjørnstad og Hans Jørgen Fagereng.

Landbruksplan for Rakkestad 2014-2024 er en fagplan.

Arbeidet med landbruksplanen er organisert med styringsgruppe, arbeidsgruppe og referansegrupper slik figuren under viser:

Figur: 1.1 Organisasjonsplan - utarbeidelse av landbruksplan.

1.3.1 Gjennomsyn og vedtak

Landbruksplanen er sendt på gjennomsyn og høring til regionale myndigheter, næringsorganisasjoner og Innovasjon Norge. Endelig godkjenning av planen vil gjøres av kommunens politiske organer 1. halvdel av 2015.

1.3.2 Bruk og oppdatering

Planen vil bli lagt ut på kommunens hjemmeside: <http://www.rakkestad.kommune.no>. Planen er også utarbeidet for elektronisk bruk. De ulike kapitlene i planen er linket videre til annen elektronisk informasjon. Målet er at landbruksplanen kontinuerlig holdes oppdatert som et dynamisk, elektronisk dokument. Prinsipielle endringer i kommunens landbrukspolitikk vil behandles politisk før det skjer endringer i planen. For å sikre at hovedstrategiene samsvarer med nasjonale, regionale og lokale mål, legges det opp til en regelmessig rullering av landbruksplanen.

1.3.3 Disposisjon av landbruksplanen

Landbruksplanen starter med et innledende kapittel som beskriver mandat og formål med planen. Kapittel to beskriver status, rammer og premisser i dagens landbruk. Kapittel tre og fire utgjør hoveddelen hvor det gjøres en mer spesifikk vurdering av dagens situasjon, og hvilke utfordringer man antar landbruksnæringen står overfor i årene som kommer. Samt hvilke tiltak som bør settes i verk. For å synliggjøre det er fokusområdene hovedsakelig disponert etter *mål, status/utfordring* og *tiltak*. Kapittel fem omhandler lovverk, og kapittel seks tar for seg folkehelse i et landbruksperspektiv.

Fornøyde dyr i Degernes. Foto: Bård Kollerud

Kapittel 2 - Bakgrunn

2.1 Kommunens rolle som landbruksaktør

I 1994 overførte staten ansvaret for den lokale landbruksforvaltningen til kommunene. Dette innebærer at kommunene er førstelinjemyndighet for behandling av jord- og skogbrukssaker og førstelinjetjeneste for Innovasjon Norge. I 2004 ble kommunens ansvar styrket gjennom ny delegering av vedtaksmyndighet innen juridiske og økonomiske virkemidler. For å følge opp dette er det nødvendig å videreutvikle kommunen som lokal landbruksmyndighet med mål og strategier for en ønsket utvikling av landbruket i kommunen. Landbruksplanen har en sentral funksjon i dette arbeidet. Planen skal få fram betydningen av landbruket som næring, landbrukets betydning for kulturlandskapet, miljøverdier og andre fellesgoder i utmark, samt mulighetene for å utvikle bygdenæringer og nye arbeidsplasser i kommunen. Kunnskap om landbruket er nødvendig for annen samfunns- og arealplanlegging. Formidling av fakta om landbruket er dermed også en av hensiktene med planen. Kommunen har en avgjørende rolle og et ansvar for utøvingen av lokal landbrukspolitikk.

2.1.1 Landbrukskontoret i Rakkestad

Kommunene er nærmeste forvaltningsorgan for landbruks- og matsektoren og har ansvar for gjennomføringen av landbrukspolitikken på lokalt nivå. I de fleste kommuner utføres disse oppgavene i dag av et kommunalt eller interkommunalt landbrukskontor. Oppgavene som følger av dette er svært mangfoldige og spenner fra faglig rådgivning og veiledning til den enkelte bruker, via forvaltningsansvar i forhold til juridiske og økonomiske virkemidler, til mobilisering og tilrettelegging for næringsutvikling både innen tradisjonelt landbruk og nye næringer. Kommunene skal også ivareta landbruket som et ledd i en helhetlig samfunnsplanlegging i kommunene.

Kommunens lovpålagte oppgaver:

- Behandle saker etter jord-, konsesjons-, odels- og skogbrukslov m.fl.
- Behandle søknader om økonomiske virkemidler over jordbruksavtalen med veilednings- og kontrollansvar.
- Forberede og innstille søknader knyttet til landbruksformål for Innovasjon Norge.
- Ivareta nasjonale landbrukspolitiske mål.
- Kontroll innen feltene tilskudd, miljø, naturmangfold og kulturminner.
- Delta i utvikling av regionale miljøprogram og regionale næringsstrategier.
- Delta i landbruksrelaterte samarbeidsprosjekter.
- Ansvar for skogforvaltning

Både kapasitet og kompetanse er avgjørende for å ha en kommunal landbruksforvaltning som kan behandle lovpålagte oppgaver, bidra til næringsutvikling og veiledning. Den kommunale forvaltningen er viktig for landbruksnæringsens muligheter til å generere økonomisk vekst tilknyttet primærnæringene og for forvaltningen av natur- og kulturarven.

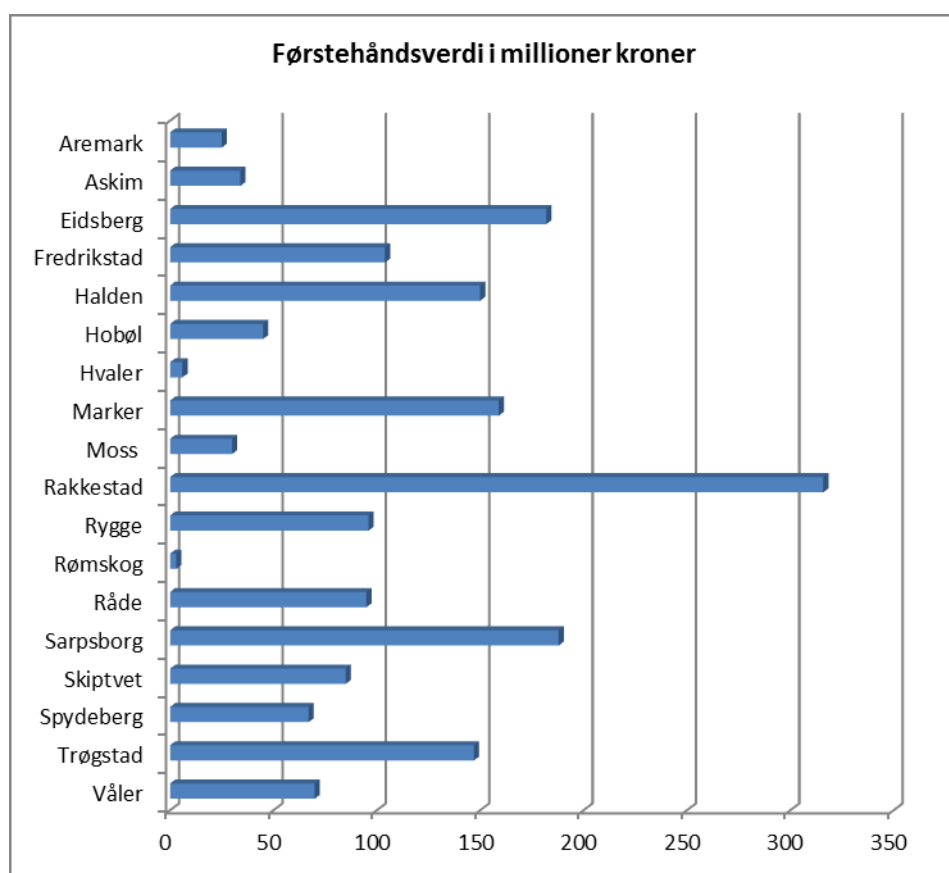
2.2. Rakkestad som landbrukskommune

Rakkestad er med ca. 111.000 daa fulldyrka jord og ca. 300 000 daa skogareal en av landets største landbrukskommuner. Ca. 1,1 % av Norges jordbruksareal er å finne i kommunen. I Østfold utgjør Rakkestad ca. 15,1 % av fylkets dyrka mark.

Det er omkring 245 årsverk (ca. 6,5 %) direkte sysselsatt i jord- og skogbruksnæringen. Flere foredlingsbedrifter ligger i kommunen slik at landbruket direkte og indirekte sysselsetter mer enn 500 årsverk (2012). Rakkestadlandbruket består av omkring 600 landbrukseiendommer, 284 søkte produksjonstilskudd i 2013. I kommunen finnes det 600 skogeiendommer som forvalter et produktivt areal på 250.000 daa.

Rakkestad har i tillegg til plantekulturer en betydelig produksjon innen, kjøtt, melk og egg samt pelsdyrproduksjon. Førstehåndsverdien av det rakkestadbonden produserer er høyest av alle kommunene i Østfold, ca. 324 millioner kroner som utgjør omlag 20 % av totalen i fylket.

I tillegg til ren produksjon betyr landbruket mye for forvaltningen av lokale natur- og miljøressurser.

Figur: 2.1 Førstehåndsverdien av jordbruket i Østfold. Kilde: Landbruksdirektoratet

2.3 Utviklingstendenser nasjonalt

Et av hovedmålene for den nasjonale landbrukspolitikken er å opprettholde et levende landbruk over hele landet. En forutsetning for et slikt landbrukspolitisk mål er å kanalisere grovforbaserte husdyrproduksjoner til distriktene og utnytte de beste jordbruksområdene til kornproduksjon.

Utviklingstrekk i norsk landbruk de siste tiårene:

- Reduksjon i jordbruksarealet

- Nedgang i antall driftsenheter
- Stor reduksjon i antall årsverk
- Selvforsyningsgraden er synkende, den var under 40 prosent i 2012
- Synkende inntekter og større gjeld
- Større, mer effektive og billigere produksjoner
- Økt fokus på klima og miljø

Arbeidskraftproduktiviteten i jordbruket, målt som bruttoprodukt i faste priser per utførte timeverk, er mer enn åttedoblet siden 1950, det vil si at hver arbeidstime gir vel åtte ganger så høyt produksjonsresultat i dag.

2.4 Rammer og premisser

2.4.1 Internasjonale føringer

I historisk sammenheng har det forekommet mange former for tollbariærer og begrensinger på handel med landbruksprodukter. I de siste årene har det blitt forsøkt å etablere mest mulig frihandel for disse produktene, særlig har landene hvor det ligger godt til rette for landbruksproduksjon og U-land vært opptatt av økt markedstilgang. For landbruket i Norge vil en norsk aksept for et mer liberalt handelssamkvem for landbruksprodukter gi betydelige endringer. I verdenssammenheng har prisene på landbruksprodukter variert kraftig de siste årene, dette til tross for stabil befolkningsvekst og økt forbruk. En god del av verdens dyrka mark benyttes også til produksjon av drivstoff. Trenden er et mer effektivt jordbruk og bedre organisering av produksjonen. Befolkningsvekst med økt levestandard og en framtidig endring av klimaet bidrar til at det i fremtiden forventes matvareknapphet.

2.4.2 Nasjonale føringer

Et nasjonalt mål er at det skal være et aktivt og oppegående landbruk i hele landet. Hovedårsakene til dette er at vi skal produsere så mye av vår egen mat som mulig, sørge for at produktiv jord blir tatt vare på, bidra til bosetting i distriktene, opprettholde næringsmiddelindustrien, ivareta kulturlandskap og bygninger i kulturlandskapet. For at disse målene skal oppnås, er det etablert virkemidler som tollbeskyttelse, lover, forskrifter og økonomiske overføringer. Disse virkemidlene er fundamentale for å opprettholde norsk landbruk på nåværende nivå. Tollvernet sikrer norske landbruksprodukters konkurranseevne mot import fra land med lavere kostnadsnivå, og andre forutsetninger for landbruksproduksjon enn Norge.

Lovverket bidrar blant annet til å:

- Hindre nedbygging av dyrka mark.
- Unngå uheldig deling/oppstyking av landbrukseiendommer.
- Sørge for at landbrukseiendommene omsettes i forhold til boverdi og avkastningsverdi.
- Hindre industrilandbruk.
- Sikre bosetting på gårdene.
- Redusere forurensning, ivareta miljøet og kulturlandskapet.

De økonomiske virkemidlene for landbruket blir fremforhandlet gjennom jordbruksavtalen. Hovedprinsippene er at de er delt mellom en produktpris og et arealtilskudd. Andre tilskudd er *Regionalt miljøprogram (RMP)*, *Tiltak til spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL)*, *avløsertilskudd*, *dreneringstilskudd* og *Tilskudd til ulike skogtiltak (NMSK)*.

Virkemidlene til Innovasjon Norge som bidrar til investeringene i landbruket er også en del av landbruksavtalen. For øvrig finnes det tilskuddsordninger som går utenom lokale/regionale forvaltningsnivåer og er derfor ikke omtalt her.

«Meld. St. 9 (2011–2012) Velkommen til bords» omhandler de viktigste føringene for den fremtidige nasjonale landbrukspolitikken. For å møte ventet befolkningsvekst legger meldingen opp til at matproduksjonen i Norge skal øke med 20 % innen 2030.

De viktigste målene i Prop. 1 S (2014-2015) fra Landbruks- og matdepartementet for norsk landbruk er:

Matsikkerheit	Landbruk over heile landet	Auka verdiskaping	Berekraftig landbruk
Auka berekraftig matproduksjon Trygg mat og fullverdig kosthald Ivareta forbrukerinteresser Etisk forsvarleg hald av dyr Noreg som aktiv internasjonal aktør Vidareutvikle Noreg som matnasjon	Sikre bruk av landbruksareal Styrkje og bidra til sysselsetjing og busetjing Politikk tilpassa regionale moglegheitar og utfordringar	Konkurransedyktige verdikjeder og robuste einingar Gode kompetansmiljø Konkurransedyktige inntekter	Beskytte arealressursane Produksjon av miljøgode Sikre naturmangfald Klimautfordringane–landbruket ein del av løysinga Redusere forureininga frå jordbruket
Forskning og innovasjon skal bidra til at dei overordna landbruks- og matpolitiske måla blir nådde			
Ei omstillingsdyktig, effektiv og robust forvaltning			

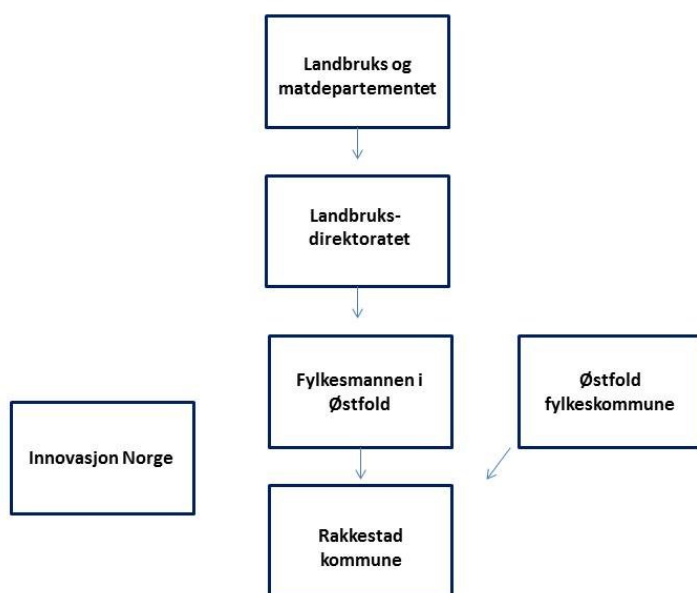
Figur 2.2 Målstruktur for Landbruks- og matdepartementet.

2.4.3 Regionale føringer

Fylkesmannen er regjeringens representant i fylket. Fylkesmannen skal medvirke til at den nasjonale landbrukspolitikken blir gjennomført ved hjelp av informasjon, forvaltning av virkemidler og lokalt tilpassede tiltak. Næringsutvikling med basis i jordbruk, skogbruk og tilknyttede næringer, areal- og miljøpolitikk er sentrale samarbeidsområder. Trenden i den nasjonale landbrukspolitikken går mot en økt regionalisering av virkemidlene.

Østfold fylkeskommune har i fylkesplanen for østfold – Østfold mot 2015 gitt følgende føringer for landbruket:

- Beholde et aktivt, tradisjonelt jordbruk i fylkets om basis for produksjon av kulturlandskap, mat og trevirke.
- Støtte omlegging til økologisk drift, og øke økologisk produksjon og omsetning.
- Utvikle kompetanse og nettverk knyttet til bioenergi fra landbruket.
- Øke produksjonen av lokalt foredlet og kortreistmat, og stimulere til samarbeid mellom produsenter og næringsmiddelindustri.
- Støtte tiltak for utvikling av kvalitetsskog, og bidra til nettverksbygging og kompetanseheving på området.
- Utvikle og styrke nye næringer med basis i landbruket, herunder helse- og omsorgstjenester, kultur og økologisk turisme.

Figur 2.3 Regionale føringer.

2.4.4 Lokale føringer

Den overordna planen for Rakkestad kommune er kommuneplanen. Den skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale mål, interesser og oppgaver, og skal omfatte alle viktige mål og oppgaver i kommunen. Kommuneplanen er laget etter premisser i fylkesplanen.

2.4.1 Kommuneplan for Rakkestad 2011 – 2022 - arealdelen

Kommuneplanens arealdel er en oppfølging av samfunnsdelens mål og veivalg. Den gir rammer, betingelser og tydeliggjør hvilke hensyn som må tas når kommunens arealer brukes og videreutvikles, blant annet gjennom utarbeiding av reguleringsplaner.

For landbrukets del har gjeldende kommuneplan lagt opp til et strengt jordvern når den har avveid landbruksinteressene mot andre interesser.

Vår i Os. Foto: Bård Kollerud

Kapittel 3 - Hoveddel: jordbruk

3.1 Areal

Mål

- Rakkestad kommune skal i all sin myndighetsutøvelse søke å opprettholde et strengt jordvern.

Status/utfordring

Rakkestad er den kommunen i landet hvor det dyrkes mest matkorn. Følgelig er det svært viktig at man opprettholder en streng jordvernpolitikk. Bevaring av dyrka jord er en forutsetning for å sikre matforsyningen for fremtidige generasjoner og for å ivareta kulturlandskapet.

Tiltak

1. Alternativ plassering av landbruksbygg skal utredes ved byggesak hvis dyrka/dyrkbar jord berøres.
2. Unngå omdisponering av jordbrukets produksjonsarealer. Hvis likevel tungtveiende argumenter tilsier omdisponering, skal det legges vekt på at man oppnår driftsmessige gode løsninger.
3. Avsette utbyggingsområder utenom landbrukets produksjonsarealer.
4. Fortetting og gjenbruk av arealer skal utnyttes før dyrka mark bygges ned.

3.2 Miljøtilskudd som kommunen forvalter

3.2.1 Regionalt miljøprogram RMP

Mål

Landbrukskontoret skal jobbe for at antall søkere øker.

Status

I 2014 søkte 2/3 av de som er berettiget produksjonstilskudd også tilskudd innenfor ordningen RMP.

Avrenning fra landbruksjord inneholder jord og næringsstoffer som lett havner i vann og vassdrag. Det er et mål å redusere tilførsel av næringsstoffer til vannforekomstene i hele landet. Regionalt miljøprogram (RMP) er ment som betaling for utført skjøtselsarbeid i kulturlandskapet eller som en erstatning for økt risiko, ulempe eller lavere avling ved redusert jordarbeiding. Jordbruksforetak som er berettiget produksjonstilskudd kan søke om regionale miljøtilskudd.

Fylkesmannen fastsetter forskrift om RMP. Østfold er delt opp i de fire vannområdene Glomma sør for Øyeren, Haldenvassdraget, Morsa og Enningdalsvassdraget. I tillegg til de nevnte har vannområdet Øyeren arealer i Østfold.

Miljøprogrammene skal fremme særskilte miljømål i jordbruket som angår:

- Kulturlandskap
- Biologisk mangfold
- Kulturmiljøer og kulturminner
- Skjøtsel av andre automatisk freda kulturminner

- Friluftsliv og tilgjengelighet
- Avrenning til vassdrag og kyst
- Plantevernmidler

Brudd på vilkår i RMP kan medføre trekk i produksjonstilskudd.

Til hjelp for gårdbrukerne har Fylkesmann utarbeidet en veileder for RMP-programmet. Der står tiltak som en kan søke tilskudd til, og foreløpige satser. Ved å gjennomføre rett miljøtiltak på rett sted vil landbruket bidra til renere vassdrag og til å vedlikeholde et åpent kulturlandskap med biologisk mangfold og kulturminner. Lenken til veilederen er: <http://www.fylkesmannen.no/Ostfold/Landbruk-og-mat/Tilskudd-innen-jordbruk-og-skogbruk/Tilskuddsordninger/Tilskudd-til-regionale-miljotiltak/>

Tiltak

1. Informere om tiltak som reduserer forurensing og fremmer verdiene i kulturlandskapet.
2. Få flest mulig gårdbrukerne til å delta i regionalt miljøprogram.
3. Veiledning i forhold til søknad om RMP
4. Kontroll

3.2.2 Tilskudd til spesielle nærings- og miljøtiltak (SMIL)

Mål

Rakkestad kommune skal hvert år jobbe for at tildelte midler (fra Fylkesmannen i Østfold) blir kanalisert ut til gode SMIL-tiltak.

Status

SMIL står for tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket. Formålet med ordningen er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier. Fylkesmannen i Østfold fordeler midlene på de ulike kommunene i forhold til areal. Rakkestad kommune har i 2014 kr 1 500 000,- til fordeling av en totalramme for Østfold på kr 11 350 000,-.

Tilskuddet kan også gis til planleggings- og tilretteleggingsprosjekter som leder fram til planer for konkrete miljøtiltak i jordbruket. SMIL-ordningen er avgrenset til foretak som er berettiget produksjonstilskudd. Kommunen avgjør alle søknader om tilskudd som hører til under denne tilskuddsordningen.

Det er utarbeidet kommunale tiltaksstrategier for landbruket i Rakkestad 2013 - 2016 for prioritering av midlene. Tiltaksstrategiene rulleres hvert 4 år. De lokale landbruksorganisasjonene holdes orientert om kommunens disposisjoner og deltar aktivt i rulleringen av tiltaksstrategien.

Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra følgende lokale målsettinger og strategier:

1. Spesielle tiltak som bidrar til å bevare kulturlandskap
2. Spesielle tiltak i forbindelse med oppgradering av hydrotekniske anlegg
3. Spesielle tiltak som bidrar til å bevare og styrke biomangfoldet
4. Tiltak for å bevare kulturminner
5. Andre tiltak som reduserer tilførsel av jord og fosfor til vassdragene

6. Tiltak for å bevare verneverdige bygninger i kulturlandskapet
7. Åpning av lukkede bekker
8. Fangdammer
9. Landskapsplanting, klimaplanting og léplanting.
10. Støtte til grunneiere som får tapt avling på grunn av skiløype.

Tiltak

1. Informere om SMIL-ordningen.
2. Veiledning i forhold til søknad om SMIL.
3. Saksbehandle innkommende søknader.
4. Kontroll.

3.2.3 Drenering og dreneringstilskudd

Mål

Rakkestad kommune skal hvert år jobbe for at tildelte midler (fra Fylkesmannen i Østfold) blir kanalisert ut til gode dreneringstiltak.

Status/utfordringer

Pakket, vassmetta jord gir ofte dårlige avlinger, økt drenering er et av flere nødvendige tiltak for å øke matproduksjonen i samsvar med landbruksmeldingen «*Meld. St.9 (2011-2012) Velkommen til bords*». God drenering bidrar positivt til miljøet ved at det reduserer faren for erosjon og utvasking av næringsstoffer. Videre tyder forskning på at godt drenert jord slipper ut betydelig mindre lystgass enn vannmetta jord. I jordbruksavtalen for 2013 ble det satt av 100 mill. kroner i tilskudd grøfting på landsbasis. Det er også bevilget samme beløp i jordbruksavtalen for 2014. Disse midlene vil bli fordelt til fylkene på samme måte som i 2013. Rakkestad kommune behandler søknader om grøftetilskudd etter instruks fra Fylkesmannen i Østfold.

I forbindelse med grøfteplanene og kommunens godkjenning av planer og søknader, er det viktig å ivareta kulturminnelovverket. Fylkeskommunens arkeologer bistår med å finne ut av dette og eventuelt også gi råd om hvordan drenering kan utføres uten at det er konflikt med kulturminnene.

Grøfting med Rådalshjul på Haslem. Foto: Bård Kollerud.

Tiltak

- Gi informasjon om tilskuddsordningen til gårdbrukere.
- Effektiv saksbehandling.

- Ha fokus på økte satser for dreneringstilskudd.

3.3 Kulturlandskap

Landbrukets kulturlandskap er det landskapet som er påvirket av landbruksaktivitet og som er en synlig bærer av kulturhistoriske, estetiske, landskaps- og naturverdier. Østfold fikk tidlig bosetting og er svært rikt på fornminner. For omkring år 5500 år siden utviklet det seg en bondekultur i Rakkestad. I Rakkestad er alle husmannsplasser registrert og merket, til sammen 477 hvorav 312 er slettet (finnes ikke hus på disse 312 stedene). Det kommer en bok med en historie om hver enkelt plass i løpet av 2014.

Engtjæreblom - kommuneblomst for Rakkestad.

Sporene etter den første bondekulturen ligger i stor grad under markoverflaten. Mange fornminner vitner om den tidlige bondekulturen i Rakkestads historie. Etter hvert ble påvirkningen på kulturlandskapet større. På 1950-tallet fikk vi kanaliseringspolitikken som førte til at et allsidig jordbrukslandskap med beitende husdyr, ble endret til et landskap preget av mer ensidig kornproduksjon.

I dag er nedgangen i beitedyr, og større landbruksredskap en utfordring med hensyn til å holde marginale arealer i hevd.

Kulturlandskap, Erthe. Foto: Bård Kollerud

Typisk for jordbrukslandskapet i tilknytning til de største vassdragene i kommunen, er ravinene. Disse er elementer i kulturlandskapet av stor samfunnsmessig interesse, og som storsamfunnet har et ønske om å ta vare på.

Planering (holesletting) foregikk for det meste i tiden 1969 til 1985. Tall fra årsmeldingene i denne perioden viser at det ble gitt tilskudd til planering av ca. 7 000 daa. I den første tiden

som planering ble foretatt, skjøv bulldoserkjørene holene ned i dalsøkka. Da ble matjorda liggende underst. Etter hvert ble både planleggere og bulldoserkjørere flinkere til å ta vare på matjorda. Den ble lagt til side for så å bli skjøvet på plass som det øverste jordlaget. Derfor er det stor kvalitetsforskjell på de første og siste arealene som ble planert. Etter at det ble slutt på tilskudd til planering har det blitt helt stopp på disse tiltakene.

Figur 3.1 Lukningsanlegg og planering i Rakkestadelvas nedslagsfelt 1790, 1960 og 1980

Figuren viser kart over nedslagsfeltet til Rakkestadelvas nedre del i 1790, 1960 og 1980. Det meste av endringene ble gjort i perioden 1960 til 1980 da det ble gitt tilskudd til dette formålet.

3.4 Bygningsmiljø

Mål

Ivareta særpreget til landbrukets bygningsmiljø og gårdstun i kommunen

Status/utfordring

De store røde låvene har preget Østfoldlandskapet siden 1800-tallet. Bygningene er i mange tilfeller store, og er plassert inn i gårdstunene på en helhetlig måte. De siste tiårene har det skjedd en merkbar strukturutvikling i jordbruket. Antall melkebønder er kraftig redusert. Samtidig har konsesjonsgrensene innen svine- og fjørfeproduksjonen økt. Dette har ført til tomme landbruksbygninger. Nye og store driftsbygninger har i enkelte tilfeller fått en utforming og plassering som har vært uheldig i forhold til eksisterende bygninger og tun.

Tiltak

1. Rakkestad kommune skal aktivt følge opp det nasjonale programmet for landbruksbygg og kulturlandskap (file:///C:/Users/d28lbok/Downloads/Sluttrapport_Endelig.pdf).
2. Samarbeide med Ressurssenteret for eldre landbruksbygninger (http://www.agroutvikling.no/prosjekter.cfm?ID_kanal=16), Fylkesmannen i Østfold, Østfold fylkeskommune ved fylkeskonservatoren og andre som jobber for å ta vare på eldre landbruksbygninger.
3. Arrangere temamøte for landbruksbygg.

3.5 Miljø

3.5.1 Utslipp av klimagasser

Mål

Reduksjon av klimagassutslipp fra landbruket i henhold til nasjonale målsettinger.

Status/utfordring

I dag er landbruket en vesentlig faktor når det gjelder utslipp av klimagasser. *St.meld. nr. 39 (2008-2009) Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen* viser landbrukets rolle i det nasjonale klimaarbeidet. Stortingsmeldingen foreslår utslippsreduksjoner innen landbruket på 1,1 million tonn CO₂-ekvivalenter innen 2020. Gjennom aktivt skogbruk, mer bruk av trevirke som karbonfanger (se kapittel 16.8) og fornybar energi kan landbruket bidra vesentlig til å redusere de samlede klimagassutslippene. Forholdene for norsk landbruk vil endre seg som følge av klimaendringer globalt og nasjonalt. Det vil bli problemer i form av nye sjukdommer og skadedyr, men også nye dyringsmuligheter. Det er stort behov for mer kunnskap. Innen landbruket er skogen den klart viktigste komponenten med tanke på Norges klimamålsettinger. Økt bruk av tre, høyere nasjonal avvirking og fortsatt satsing på skogkultur er derfor viktig for å lykkes både i et kort og et langsiktig tidsperspektiv.

Klimasmart landbruk

Med klimasmart landbruk menes at landbruket skal tilpasse seg klimaendringene for å opprettholde produksjonskapasiteten. I tillegg må landbruket gjøre en innsats for å ta sin del av de nødvendige kuttene i klimagassutslippet.

På landsbasis er landbruket den største kilden til utslipp av metangass (CH₄) og lystgass (N₂O). Lystgass dannes ved nedbrytning av nitrogenforbindelser i jord og lagret husdyrgjødsel under oksygenfattige forhold. Økt tilførsel av nitrogenforbindelser, for eksempel ved gjødsling, øker dannelsen og utslipp av lystgass. Ved nitratlekkasje til overflate- og grunnvann blir en del av nitrogenet omdannet til lystgass. Slik lekkasje oppstår når tilførslene er større enn det vegetasjonen kan ta opp, og ved erosjon.

I 2011 vedtok 10 kommuner i Indre Østfold en energi- og klimaplan for hele regionen. I denne er det pekt på følgende punkter for å kutte klimagassutslipp og å forberede det dyrkede arealet på større nedbørmengder:

- Dyrke vekster for bioenergi på marginale areal og øke bruken av bioenergi i landbruket/minske fossilt brensel.
- Behandle gjødsel i biogassanlegg, der metan utvinnes og benyttes til produksjon av varme (fjernvarme) eller elektrisitet.
- God gjødselplanlegging/reduisert bruk av gjødsel eller overgang til gjødsel med redusert nitrogeninnhold.
- Forbedring av jordkulturen, unngå nydyrking av myr, andre håndteringsmåter for vekstrestre (avfall), samt forebygging av pakkskader i jord, slik at kritiske oksygennivåer og avrenning av nitrogen unngås.
- Fangvekster/bufferzoner/vegetasjonsbelter
- Vedlikehold av hydrotekniske tiltak og omlegging til økologisk drift (mål om 15 % økologisk produksjon og forbruk innen 2020).

Kilde: *energi- og klimaplan for kommunene i Indre Østfold 2011-2022*

Grad av resultatoppnåelse innenfor de nevnte punkter vil være basert på flere faktorer. Næringen selv sier at god agronomi er et godt klimatiltak. Dette stemmer på mange områder, og det er viktig at kompetansen ikke bare opprettholdes, men også styrkes i fremtiden. I tillegg er det viktig at offentlig støtte videreføres, som et virkemiddel, for de gode klimatiltakene i landbruket.

Tiltak

- Rakkestad kommune skal jobbe for at nye driftsbygninger settes opp i tre.
- Øke bruken av bioenergi til oppvarming og tørking.
- Opplyse om de negative effektene ved drenering/nydyrking av myr.

Kyllinghus i tre – Østby. Foto: Bård Kollerud

3.5.2 Vannmiljø – Vannområde Glomma sør

Mål

Redusere tilførsel av næringsstoffer til vannforekomster for å nå målet om god vannkvalitet.

Vannområdet Glomma Sør har beskrevet vannkvaliteten i 2014, og vil i årene fremover overvåke vannforekomstene for å se om vi når målene om god vannkvalitet.

Status/utfordringer

Matproduksjon påvirker miljøet. Avrenning fra landbruksjord inneholder jord og næringsstoffer som kan havne i vassdraget. Dagens avrenning kan ikke fortsette over tid. Det derfor et mål om å redusere tilførsel av næringsstoffer til vannforekomster i Rakkestad.

Suteren ved Glomma. Foto: Bård Kollerud

Norge er gjennom EØS-avtalen forpliktet til å følge opp EUs vannrammedirektiv der målet er god kjemisk og økologisk status i vannforekomstene. Rakkestadelva og de viktigste innsjøene og bekkene i kommunen har gjennom flere år vært overvåket. Resultatene viser at de fleste av bekkene er til dels sterkt påvirket av erosjon og utvasking av næringsalter fra inn og utmarksområder.

Regionalt miljøprogram for jordbruket i Østfold (RMP) skal stimulere bønder til å gjøre tiltak mot forurensing.

For kommunene i Østfold er det fastsatt egne forskrifter om krav til jordarbeiding og miljøtiltak. Dette er regionale miljøkrav som kommer i tillegg til miljøkravene i forskrift om produksjonstilskudd. De regionale miljøkravene er inntatt i sjekklister for miljøhensyn ved jordbruksdrift og skal innarbeides i den obligatoriske miljøplanen for det enkelte gårdsbruk. Forskrift om regionale miljøkrav i vannområdene Glomma sør for Øyeren, Haldenvassdraget og Morsa, Enningdalsvassdraget <http://www.fylkesmannen.no/Ostfold/Landbruk-og-mat/Tilskudd-innen-jordbruk-og-skogbruk/Tilskuddsordninger/Tilskudd-til-regionale-miljotiltak/>.

Redusert jordarbeiding og buffersoner er viktige miljøtiltak for å redusere erosjon og avrenning av næringsstoffer til vann og vassdrag.

Tiltak

1. Følge opp forskrift om miljøkrav i landbruket.
2. Veilede om tilskuddsordningene RMP og SMIL «*Kommunale tiltaksstrategier for landbruket i Rakkestad for 2013 – 2016*».
3. Ha fokus på riktig gjødsling – følge gjødselplan.
4. Drenering.
5. Jordarbeiding på rett tidspunkt.
6. Delta i arbeidet med «*Tiltaksplan for vannområde Glomma sør*».
7. Informere gårdbrukerne om regler og nye jordarbeidingsmetoder for å redusere jordavrenning.
8. Gjennomføre kontroll.

3.5.3 Biologisk mangfold

Mål

Alle registrerte naturtyper i Rakkestad bør bevares.

Status/utfordring

I 2009 vedtok Stortinget naturmangfoldloven. *Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur.* Truede og sårbare arter (rødlistede arter) benyttes til å identifisere livsmiljøer som er sjeldne. Den norske rødlista inneholder 3886 arter hvorav ca. 48 % er knyttet til biotoper som påvirkes av skogbruk og ca. 35 % er knyttet til jordbrukslandskapet. (Kilde: Bernt Henrik Hansen).

Landbruket som forvalter disse arealene, har derfor et særlig ansvar for bevaring av biologisk mangfold. Det er et nasjonalt mål at naturen skal forvaltes slik at arter som fins naturlig blir sikret i levedyktige bestander, og slik at variasjonen av naturtyper og landskap blir holdt ved like. Biologiske ressurser skal forvaltes slik at produksjonsgrunnlaget for

framtidig jordbruksproduksjon blir sikra. Den beste bevaringen av biologisk mangfold i kulturlandskapet er å holde restene av de gamle kulturmarkstypene i god hevd gjennom fortsatt tradisjonell drift eller skjøtsel. Det trenger ikke å være noen motsetning mellom det å bruke "skjøtselsområde" som produksjonsareal og det å ta vare på kulturlandskapsverdier. Gjødsling og sprøyting av tidligere ugjødsla og usprøyta mark, opphør av beite og påfølgende gjengroing, samt opphør av tradisjonell drift regnes for å være av de største truslene mot trua arter i jordbrukslandskapet. Regjeringen fastsatte den 12. mai 2011 forskrift om utvalgte naturtyper. Utvalgte naturtyper etter naturmangfoldloven fremkommer av lovens § 52 som omhandler forekomster av utvalgte naturtyper hvor det skal meldes kommunen før tiltak iverksettes. Tilbakemelding fra kommunen skal foreligge før tiltaket utføres. Kommunen skal vurdere tiltaket etter reglene i § 53 annet og tredje ledd. Finner kommunen at tiltaket kan medføre forringelse av naturtypens utbredelse og forekomstenes økologiske tilstand, kan kommunen nekte tiltaket eller gi nærmere pålegg om hvordan tiltaket skal gjennomføres i samsvar med forskrift etter *lov 12. mai 1995 nr. 23 om jord (jordlova) § 11 første ledd*.

Tiltak

- Prinsippene i *naturmangfoldlovens §§ 8 til 12* skal legges til grunn ved utøving av offentlig myndighet, herunder når et forvaltningsorgan tildeler tilskudd, og ved forvaltning av fast eiendom.
- Unngå omdisponering av landbrukets kulturlandskap.
- Ved nydyrking skal planområdet sjekkes ut for alle mulige registreringer.
- Oppfølging av kommunens naturtypekartlegging.
- Ivareta naturtypene bl.a. gjennom tiltaksstrategien for landbruksfaglige midler og ved at grunneiere med utvalgte naturtyper informeres aktivt.

3.6. Landbruksnæringen

3.6.1 Volumproduksjon i Rakkestad

Mål

- Øke verdiskapningen med minst 20 % fra lokal plante- og husdyrproduksjon innen 2030.
- Øke storfeholdet i kommunen spesielt der dette kan stimulere til økologisk produksjon, holde naturbeitemark i hevd og redusere forurensningen til prioriterte vann og vassdrag.

Et av hovedmålene for den nasjonale landbrukspolitikken er å opprettholde et levende landbruk over hele landet. Landbrukspolitikken skal gi grunnlag for økt verdiskapning og livskvalitet basert på en bærekraftig ressursforvaltning. Nasjonalt har den jordbruksbaserte matvaresektoren en førstehåndsverdi på mer enn 26,4 mrd kroner (uten tilskudd i 2012). Skogbruk har en samla salgsverdi på ca. 2,9 mrd. kroner. I Rakkestad er førstehåndsverdien av jord- og hagebruksprodukter ca. 324 mill. kroner og for skogbruket er summen ca. 25 mill. kroner (2013). Legitimiteten for en nasjonal landbrukspolitikk er i økende grad knyttet til landbrukets produksjon av fellesgoder.

Rakkestad er en kommune med gode naturgitte forhold for de fleste planteproduksjoner. Nesten alt jordbruksareal kan nyttes til produksjon av matkorn.

Kommunen er preget av volumproduksjon, og er spesielt sårbar for endringer av rammevilkårene som f.eks. reduksjon av kornprisen.

Tabellen nedenfor viser førstehåndsverdien av husdyr- og planteproduksjon i Rakkestad for 2013.

Produksjon	Kroner	Andel
Mjølkekyr	29 016 000	9 %
Ammekyr	6 375 000	2 %
Mjølkegeiter	0	0 %
Søyer	500 500	0 %
Slakta lam**	0	0 %
Purker	12 452 000	4 %
Slaktegris	65 212 200	20 %
Verpehøner	8 051 680	2 %
Slaktekyllinger	83 956 752	26 %
Slakta ender, kalkuner og gjess	14 034 150	4 %
Vekstgruppe grovfôr	17 054 400	5 %
Vekstgruppe korn	87 102 650	27 %
Vekstgruppe potet	5 500	0 %
Vekstgruppe grønnsaker	0	0 %
Vekstgruppe frukt	0	0 %
Vekstgruppe bær	80 000	0 %
Sum	323 840 832	100 %

Tabell 3.1 Kilde: Landbruksdirektoratet, LIB - søknad produksjonstilskudd.

Status/utfordringer ved husdyrproduksjon i Rakkestad

Antall melkeprodusenter i Østfold og Rakkestad har hatt en negativ utvikling i mange år. Nedgangen har vært spesielt sterk etter at salg og kjøp av melkekvoter ble innført i 1997. Melkeproduksjonen har imidlertid holdt seg forholdsvis stabil på omkring 6 mill. liter per år. Dette motvirker dermed utviklingen med mer ensidig kornproduksjon, og gir et bedre vekstskifte. Storfehold er også en viktig forutsetning for økologisk produksjon på grunn av vekstskifte og husdyrgjødselens verdi, samt en vesentlig betydning for et åpent og variert kulturlandskap.

Beiting i Degernes. Foto: Arild Støylen

Fra 2000 til 2012 har antall bruk med produksjon av slaktekylling holdt seg konstant. Samtidig økte antall innsatte slaktekyllinger fra 2 094 836 til 2 983 933. Etterspørselen etter slaktekylling har steget i perioden, og økningen ser ut til å fortsette.

Utfordringer:

- Skape grunnlag for bedre økonomi hos husdyrprodusentene.
- Øke arealene med grasdekt mark for å redusere næringsavrenning og erosjon.
- Øke beiting for å hindre gjengroing av marginale arealer.
- Redusere konfliktnivået mellom husdyrbrukere og boliginteressenter.
- Tilgang til kvoter, samtidig som et eventuelt frislipp vil gi nye utfordringer.
- Opprettholde areal i marginale områder av beredskapshensyn.

Status/utfordringer ved planteproduksjon i Rakkestad

De siste årene har det vært en jevn reduksjon av kornarealet i Norge med omkring 35 000 daa per år. Med dagens rammebetingelser for kornproduksjon er det noen som finner det mer interessant å drifte større arealer enn å ta store avlinger per arealenhet.

For den totale kornproduksjon er både avling per arealenhet og kornareal viktige faktorer. For å kunne øke kornproduksjonen må arealnedgangen stoppes og kornarealet økes. Det må fortsatt være lønnsomt å dyrke korn på mindre arealer samtidig som det legges til rette for nydyrking.

Kornøkonomien har vært anstrengt i flere år. Noe av årsaken har vært klimabetinget og har ført til jordpakking og behov for oppgradering av hydrotekniske anlegg og grøfting. Andelen matkorn har vært fallende i flere år. Skal man nå myndighetenes mål om 20 % økning i matproduksjonen de neste 20 år blir matkornproduksjonen viktig. Det er derfor viktig at man forsker på nye sorter, driftsmetoder og sørger for drenering og god agronomi.

Utfordringer:

- Forurensning av vann og vassdrag, med tap av matjord
- Ivaretagelse av kulturlandskap og biologisk mangfold
- Riktig bruk av innsatsfaktorer og økonomisk drift

I de siste årene har engarealet økt. Noe av årsaken til det er at større landbruksmaskiner gjør enkelte arealer lite attraktive for kornproduksjon. Man ser også økt etterspørsel etter høy til fritidshest. Man må også vurdere å benytte arealer til produksjon av frukt og grønt som markedet etterspør.

Det er behov for etableringer i grønnsakproduksjon friland, frukt, bær og veksthus, på grunn av stor etterspørsel etter disse produkttypene.

Tiltak husdyrproduksjon og planteproduksjon:

- Legge til rette for nydyrking.
- Oppfordre til økt:
 - verdiøkning på produksjonen, gjennom videreforedling og/eller nye salgskanaler.
 - Drenering.
 - Økt volum og økt kvalitet på det som produseres.
 - Kunnskap om jordpakking.
 - Presisjon innen plantevern, gjødsling og kalking.
 - Tilgang på gode kornsorter.
 - Fokus på kunnskapsutvikling, kunnskapsformidling og innovasjon.
 - Fokus på agronomi, landbruksteknikk, teknologisk innovasjon, driftsøkonomi og driftsledelse.

- Produksjon av frukt og grønt.
- Kommunen prioriterer tilskuddsmidler til beitedyr på prioriterte arealer i den kommunale tiltaksstrategien for landbruksfaglige midler.
- Kommunen skal delta aktivt i nettverk som jobber for mat og drikke med lokal identitet. Det for å øke kompetansen og stimulere til økt satsing på plante- og husdyrproduksjoner og videreføring av disse produktene.

Kilder: Bioforsk Rapport. Vol. 8 Nr. 14 2013

Økt norsk kornproduksjon – Rapport fra ekspertgruppe. (Ås, 1. februar 2013)

Jordbruks- og matindustrifylket Østfold – variert produksjon og høy foredling – Rapport 8 - 2013

3.6.2 Økologisk landbruk i Rakkestad

Mål

En økologisk produksjon i samsvar med nasjonalt mål om 15 % produksjon og forbruk innen 2020.

Status

Økologisk areal og areal i karens utgjorde kun 6,5 % av det totale jordbruksarealet i Rakkestad i 2013. Rakkestad hadde i 2013 en produksjon av økologisk melk på 8,9 % og andel ammekyr på 10,8 %. I tillegg kommer økologisk eggproduksjon.

Salgsutviklingen for økologiske meierivarer har de seneste årene vært positiv, og dette antas å fortsette. Partene i jordbruksoppgjøret har derfor besluttet å legge til rette for økt produksjon av økologisk melk, blant annet gjennom økt kvote for produksjon av melk øremerket økologisk produksjon. Økt økologisk melkeproduksjon vil medføre større behov for økologisk grovforproduksjon - noe som vil gi en positiv miljøgevinst.

Tiltak

- Øke storfeholdet i kommunen, spesielt der dette kan stimulere til økologisk produksjon, beiting av prioritert kulturlandskap og redusere forurensningen til prioriterte vann og vassdrag.
- Stimulere til en økologisk produksjon som dekker markedets etterspørsel.

3.6.3 Partnerskapet for landbruksrelatert næringsutvikling

Partnerskapet for landbruksrelatert næringsutvikling i Østfold består av: Østfold, Fylkeskommune, Kommunene, Østfold Bondelag, Østfold bonde- og småbrukarlag, Skogeierforeningene, Innovasjon Norge og Fylkesmannen i Østfold. Samarbeidspartnerne utarbeider årlige handlingsplaner for landbruksrelatert næringsutvikling. Disse planene legger føringene for bruk av tiltaksmidler for landbruksrelatert næringsutvikling. Fylkesmannen har det organisatoriske ansvaret for handlingsplanen.

3.6.4 Innovasjon Norges landbruksengasjement

Formål bygdeutviklingsmidlene

Formålet er å legge til rette for langsiktig og lønnsom verdiskaping, samt desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt.

Status

Landbruksforvaltningen i kommunen er førstelinjetjeneste i investerings saker for Innovasjon Norge. De seneste år har det vært en stor investeringsvilje i Rakkestadlandbruket. Mange har bygget nytt eller utvidet/effektivisert driften innen husdyrproduksjon og planteproduksjon. Innovasjon Norge har vært en viktig støttespiller i de fleste av disse sakene.

Innovasjon Norge kan støtte investeringer knyttet til faste anlegg og tilhørende produksjonsutstyr for tradisjonelle jord- og husdyrproduksjoner. Støtte kan også gis til bygdenæringer. Investeringen må være nødvendig for å oppnå planlagt produksjon og det må forventes avsetningsmuligheter for produktene eller tjenestene. Generelt for alle formål gjelder at det må være næringsvirksomhet av et visst omfang på eiendommen.

Retningslinjer for bruk av bedriftsrettede virkemidler på landbrukssektoren i østfold, Oslo og Akershus 2014 (I løpet av planperioden vil sannsynligvis prioriteringene endres noe)

Fylkesvise bygdeutviklingsmidler kan gis

- a) *som støtte til investeringer med mål om å opprettholde et variert landbruk gjennom å bidra til oppgraderinger og modernisering av driftsapparatet, eller*
- b) *til utvikling av alternativ næring med grunnlag i landbrukets ressurser.*

Forutsetninger for tildeling av bedriftsrettede virkemidler (finansiering):

- *Økonomi og kompetanse som sikrer lønnsomhet og gjennomføringsevne.*
- *Aktive gårdsbruk der landbruk utgjør et viktig bidrag til inntekten.*
- *Behov i markedet.*

Særskilte prioriteringer

- *Rekruttering, kvinner og ungdom < 35 år.*
- *Økologisk produksjon.*
- *Vekstmuligheter, innovasjon og nyskaping.*
- *Fornybar energi / bioenergi og miljøvennlig profil.*
- *Driftsbygg i tre.*
- *Samarbeid.*

Målgruppe:

Landbruksforetak i Enhetsregisteret som leverer årsoppgave og har hatt en årsomsetning > kr 50 000. Ved generasjonsskifte eller nyetablering med vesentlig nyskaping kan omsetningskravet fravikes. Bedrifter i landbrukets verdikjede som skaper en merverdi for primærnæringen kan søke støtte til myke investeringer.

Virkemidler:

Etablerertilskudd (oppstart av ny virksomhet)

- *Normalt inntil 50 % av godkjent kostnadsoverslag.*
- *Maksimalt kr 400 000,- i tilskuddsbeløp pr. fase i inntil to faser.*

Bedriftsutviklingstilskudd (utvikling i etablert virksomhet)

- *Inntil 50 % av godkjent kostnadsoverslag*

Investeringer

- Tilskudd inntil 33 % av godkjent kostnadsoverslag.
- Maksimalt tilskudd er kr 1 000 000,-.
- Maksimal låneramme for rentestøtte til lån er kr 5 000 000,-.

Etableringstilskudd til mindre investeringer ved generasjonsskifte

- Kan innvilges søkere < 35 år i forbindelse med overdragelse av landbrukseiendom.
- Inntil 40 % (kvinner 60 %) av godkjente kostnader, maks. tilskudd kr 1 000 000,-.
- Mindre investeringer, maksimalt godkjent kostnadsoverslag: kr 1 700 000,-.

Investeringstilskudd til bioenergi – fylkesvise bygdeutviklingsmidler

- Gårdsvarmeanlegg næring, inntil 33 % og maks kr 400 000,-, min 25 000 kWh.
- Gårdsvarmeanlegg bolig, kr 30 000,- (trellis kr 40 000,-) Kostnad min kr 150 000,-.
- Veksthusanlegg, inntil 35 % til investering.

Risikolån og lavrisikolån

Risikolån kan gis til fysiske og myke investeringer ved bruksutbygging, modernisering, omstilling, utvikling og generasjonsskifteinvesteringer. Ytes som pantesikra toppfinansiering. Lavrisikolån prioriteres tilsvarende som investeringsstøtte, men forutsetter tilfredsstillende sikkerhet (i hht. verdivurdering / takst for pant i landbrukseiendom) og dokumentert betjeningsevne. Lån over kr 5 000 000,-, skal med mulighet for sidestilt sikkerhet, søkes delt med annen bank. Minstebeløp for søknad om lavrisikolån er satt til kr 500 000,-. Selskap med begrenset ansvar og andre prosjekter med total kostnad over kr 5 000 000,- må normalt ha byggelån (ingen delutbetalinger av lån underveis). Kravet om byggelånsfinansiering i annen bank kan fravikes i prosjekter der samla risiko og fullfinansiering er avklart. Det må da engasjeres en godkjent byggeleder. Samtidig forutsettes det etablerert kostnadskontroll i samarbeid med autorisert regnskapsfører.

Tiltak

- Informasjonstiltak om støtteordningene for næringen.
- Være en aktiv støttespiller for næringen.
- Holde landbruksforvaltningen oppdatert på hva Innovasjon Norge kan bidra med.

Partnerskapet for landbruksrelatert næringsutvikling i Østfold:

<http://www.innovasjon norge.no/Documents/old/PageFiles/7877/HP%202013.pdf>

3.6.5 Bygdenæringer i Rakkestad

Bygdenæringer er næringer utenom tradisjonelt jord- og skogbruk der man tar i bruk landbrukets og bygdas ressurser.

Prioriterte områder innen bygdenæringer i Rakkestad er:

- Inn på tunet
- Mat og drikke med lokal identitet, herunder produksjon og foredling.
- Grønt reiseliv.

Dette er de prioriterte områdene hos Innovasjon Norge, men også andre typer tiltak vil bli vurdert.

Innpå tunet

Mål

Rakkestad kommune ønsker å være en positiv støttespiller i utvikling av Inn på tunet-virksomhet.

Status

Inn på tunet er tilrettelagte og kvalitetssikrede velferdstjenester på gårdsbruk. Tjenesten skal gi mestring, utvikling og trivsel. Gården kan være arena for barnehage, skole-fritidstilbud, undervisning, arbeidstrening, tjenester for barnevernet og demente. Gjennom aktiviteter knyttet til gårdsdrift, dyr og natur er det en målsetning å oppnå en bedre hverdag for brukerne.

Tiltak

- Kommunen skal bidra til å utvikle markedene gjennom å skape kunnskap om *Inn på tunet* blant kommunale virksomheter som er i målgruppen for tilbudet.
- Kommunen skal bidra til å heve kompetansen hos tilbyderne gjennom informasjon og kontaktformidling med kompetansemiljøer og andre tilbydere.
- Kommunen skal skaffe en oversikt over andre som har behov for Inn på tunet-tjenester.

Mat og drikke med lokal identitet

Mål

Øke tilbudet av mat og drikke med lokal identitet.

Status

Rakkestad har gode forutsetninger for å øke graden av videreforedling innen mat og drikke. Interessen for lokalmat er stigende. Det har resultert i flere suksessfulle bedrifter fra Rakkestad.

Forbrukere er i økende grad opptatt av mangfold og kvalitet på maten. Selve matopplevelsen med historien rundt produktene er en stadig viktigere del av måltidet. Norske råvarer og matprodukter har godt omdømme hos forbrukere.

Tiltak

- Synliggjøre lokale produsenter innen mat og drikke.
- Samarbeide med eksisterende nettverk som jobber for mat og drikke med lokal identitet

Grønt reiseliv

Mål

Øke opplevelsestilbudet og omsetningen tilknyttet gårdsturisme, natur, jakt og fiske.

Status

Reiselivet er landets tredje største eksportnæring og sysselsetter rundt 150 000 personer på landsbasis. Norsk Senter for Bygdeforskning anslår omsetningen innen reiseliv i distriktene til å være minst 35 milliarder kroner (2005), noe som er 37 % av all reiselivsvirksomhet i

Norge. *Grønt reiseliv* er et satsningsområde for Østfold. Det er en økende etterspørsel etter opplevelsestilbud med utgangspunkt i lokal natur, kultur og tradisjoner i kombinasjon med lokal mat.

I Rakkestad er det per i dag, lav aktivitet innen *grønt reiseliv*. Kommunens beliggenhet, natur, kultur og historie er et godt utgangspunkt for å utvikle reiselivsprodukter der ulike tilbud fra landbruksbasert reiseliv er med.

Tiltak

- Kommunen skal samarbeide aktivt med grunneierlag og foreninger om å utvikle opplevelsestilbud tilknyttet gårdsturisme, natur, jakt og fiske.
- Kommunen skal sammen med tilbydere av grønt reiseliv markedsføre kommunen som en kommune med reiselivstilbud innen naturopplevelser, jakt og fiske.

3.7 Landbruk pluss

Mål

Økt etablering av næringsvirksomhet tilknyttet landbruket.

Status/utfordring

Rammebetingelsene for norsk landbruk har endret seg og vil fortsette å endre seg i tiden som kommer. Landbruk pluss dreier seg om å møte en utvikling som går mot økt volumproduksjon og større satsinger på tilleggsnæringer. Slike satsinger krever ofte endret bruk av bestående bygninger på gården, ombygging eller oppføring nye bygg og anlegg. Dette er tiltak som skal behandles etter plan- og bygningsloven.

Landbruksområdene vises i hovedsak som landbruk-, natur og friluftsområder (LNF-områder) i kommuneplanens arealdel. Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet utga i 2005 en veileder for hvordan landbrukstilknyttet næringsvirksomhet skal behandles etter plan- og bygningsloven. Veilederen gir bl.a. en oppdatering av hvilke landbruksrelaterte næringsaktiviteter som inngår i landbruksbegrepet og som dermed er i tråd med LNF-formålet i kommuneplanens arealdel.

Følgende kriterier legges til grunn der det vurderes om tiltaket regnes innenfor LNF-kategorien:

- Hvilken grad tiltaket er knyttet til produksjon på gården.
- Behovet gården har for varer og tjenester
- Om det er nødvendig i forbindelse med annen næringsvirksomhet knyttet til jordbruk, skogbruk, reindrift, yrkesfiske eller liknende.

Tiltak

- Kommunen skal bidra til at gårdbrukere skal bli i stand til å utvikle gården både innen volumproduksjon og bygdenæringer.
- Bruke kommuneplanen som et styringsverktøy for etablering av landbrukstilknyttet næringsvirksomhet.

3.8 Rekruttering

Mål

Landbruket skal være attraktivt for ungdom.

Status/utfordring

Gjennomsnittsalderen for de som overtar landbrukseiendom i Rakkestad er ca. 40 år (i perioden 2011-2013). Lange arbeidsdager, svak økonomi, lite fritid og et generelt godt arbeidsmarked er utfordringer for rekrutteringen i landbruket. Næringen trenger også unge mennesker som ser mulighetene i landbruket.

Tiltak

- Tilby nye bønder tiltakspakke for kartlegging av gårdsressursene og stimulere til å utnytte mulighetene på eiendommen.
- Etablere faglige møtesteder for nye gårdbrukere.
- Tilby aktuelle kurs.
- Jobbe for krav om formell landbruksutdanning for fremtidens bønder.

3.9 Nydyrking av jord

Mål

Tillate nydyrking, der dette er hensiktsmessig, for å sikre landbrukets produksjonskapasitet.

Status/utfordring

Skal man nå myndighetenes mål om 20 % økt matproduksjon innen 2030 er man nødt til å bevare den dyrka marka, samtidig som man ser på mulighetene for å nydyrke arealer som egner seg til matproduksjon.

Nydyrkingen har foregått til alle tider, men skjøt først fart etter at det ble gitt tilskudd til dette formålet. Fra 1960 til 1985 ble det nydyrket ca. 10 000 daa. Etter at tilskuddet til nydyrking falt bort, ble det helt stopp i nydyrkingen. Etter år 2000 har noen igjen begynt å dyrke opp arealer som er avskoget, men nå uten tilskudd.

Kommunene er gjennom forskrift gitt fullmakt til å godkjenne planer for nydyrking, men dersom arealene er over 50 daa skal nydyrkingsplanene ikke godkjennes med mindre tiltaket er konsekvensutredet. Arealer mindre enn 50 daa må det likevel søkes om å få nydyrke, slik at det avklares i forhold til kommuneplan, naturmangfoldloven og kulturminner. I Rakkestad ble mye skog omdisponert til dyrka mark i perioden 1960 til 1985. Til sammen utgjorde dette flere tusen daa. Store statlige tilskudd gjorde dette økonomisk lønnsomt. Nydyrking medfører et varig åpnere landskap. Ulempen er at bomiljøer blir mer utsatt for vind og at kvaliteten på disse forringes. I tillegg blir kulturlandskapet fattigere, det kan også gå utover viktige områder for biologisk mangfold. Muligheten til variert turterreng i tilknytning til boområder blir redusert.

Tiltak

- Legge til rette for nydyrking på egnet og kartlagt areal.

Skogteigene som finnes igjen i tilknytning til sentrumsområdene i Rakkestad og Degernes bør ikke omdisponeres til dyrka mark av miljø-, kulturlandskaps- og folkehelsehensyn.

3.10 Leiejord

Rakkestad kommune ser det som en fordel at eier av landbruksjorda også er driver av den. Der jorda leies ut ser kommunen fordelene av at det blir inngått langsiktige avtaler som sikrer at jorda blir drevet på en bærekraftig måte.

Status/utfordring

Andelen leiejord i Østfold ligger på ca. 45 %, og ser ut til å være økende. For Rakkestad sin del antas det at andelen leiejord ligger på samme nivå. Det at eier og driver av jorda ikke er den samme har i noen tilfeller uønskede effekter. Transport over lengre avstander fører til miljømessige og trafikale utfordringer. Kalking, floghavrekontroll og vedlikehold av grøfting og hydrotekniske anlegg kan lett bli forsømt når eier og driver ikke er samme person. Resultatet på lengre sikt er at avlingsnivået faller. Jordloven krever 10 års skriftlig jordleieavtale.

Tiltak

- Langsiktige leieavtaler.
- Økt fokus på kalking, drenering og floghavrekontroll på leiejord.

3.11 Landbruket og lokalt næringsliv

Landbruket med sin omsetning på omtrent 350 millioner kroner (jordbruk og skogbruk) er en vesentlig økonomisk aktør i Rakkestad kommune. I tillegg til dette blir det hvert år gjennomført betydelige investeringer i form av bygninger, maskiner og redskaper. I sum utgjør dette betydelige midler som genererer aktivitet og verdiskapning til andre deler av lokalmiljøet. Det må antas at investeringsbehovet i Rakkestad landbruket vil fortsette å være høyt. Ut fra normalvurderinger bidrar et årsverk direkte i næringen til 1,5 årsverk utenfor næringen. Det verdiskapingspotensialet som finnes i landbruksnæringen i Rakkestad bør i størst mulig grad forbli i egen kommune. For å lykkes med dette er det vesentlig med en dialog mellom de ulike næringsaktørene i og utenfor næringen. Dette betyr at lokale tjenesteytere blir kjent med behovene landbruket har, og opparbeider seg kompetanse og innsikt slik at de har muligheter for å levere varer og tjenester for å imøtekomme landbrukets behov. Likeledes må landbruket tydeliggjøre sine behov slik at det lokale næringslivet har muligheter for å imøtekomme disse behovene på en konkurransedyktig måte. Det er viktig å tydeliggjøre landbrukets legitimitet i lokalmiljøet at næringen benytter seg av lokale aktører på innkjøp av varer og tjenester, og at lokale tilbydere tilstreber seg å være konkurransedyktige både på pris og kvalitet for å imøtekomme landbruket i egen kommune.

Kapittel 4 - Hoveddel: skog og trebasert næring

Skogbruket var tidligere en av landets viktigste næringsveier. Treforedlingsprodukter var sammen med fisk og metaller våre viktigste eksportartikler.

Skogbruksnærings utfordringer og muligheter:

- Lav standard på veinettet – skogsbilveger, kommunale veier.
- Behov for økt kompetanse blant skogeierne.
- Begrenset tilgang på kvalifisert arbeidskraft.
- Lav grad av lokal verdiskapning.
- Binding av karbon.

4.1 Skogen i Rakkestad

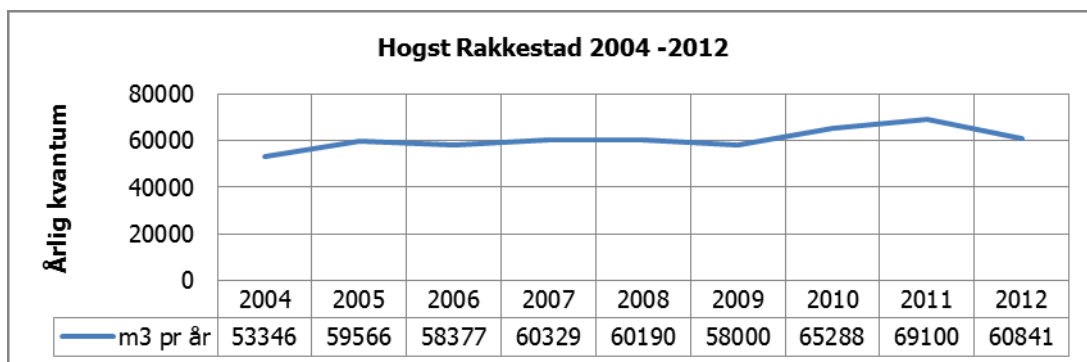
Det produktive skogarealet i Rakkestad er ca. 250 000 daa. Dette er fordelt på ca. 600 eiendommer. Det betyr at gjennomsnittseiendommen er ca. 400 daa. Mange av disse eiendommene har et areal på under 100 daa. I 2006 ble det gjennomført en takst over all skog i Rakkestad. Den viste at tilveksten i kommunen er ca. 70 000 m³. Balansekvantumet – det vil si hva som kan hogges hvert år uten at vi må redusere kvantumet i fremtiden er ca. 68 000 m³. Dette tallet er korrigert for det volumet som blir igjen i skogen etter hogst, og virke som settes igjen på bakgrunn av miljøkrav.

Sandakerskogen. Foto: Knut Østby.

4.2 Avvirking

Avvirkingen har de siste år variert fra i underkant av 40 000 m³ til oppimot 70 000 m³. I gjennomsnitt er det de siste 6 årene avvirket for salg 53 500 m³. Det blir også avvirket en del skog til ved og annen bruk som ikke kommer frem i de offisielle statistikkene. Ut fra erfaringstall settes dette til 15 % av ordinært salg. I Rakkestad regnes dette volumet til 8 500 m³. I sum blir da gjennomsnittsavvirkingen om lag 62 000 m³. Over tid har hogstkvantumet vært noe under balansekvantum. Dette betyr at det har bygd seg opp tømmer volum og det er derfor er en viss mulighet for å øke avvirkingen. Det er optimalt for de fleste aktører i næringen at avvirkningskvantumet er mest mulig stabilt. Men på bakgrunn av relativt stor prisvariasjon og enkelte år med dårlige driftsforhold vil hogstkvantumet ha årlige variasjoner.

Figur: 4.1 Hogst i Rakkestad 2004-2012.

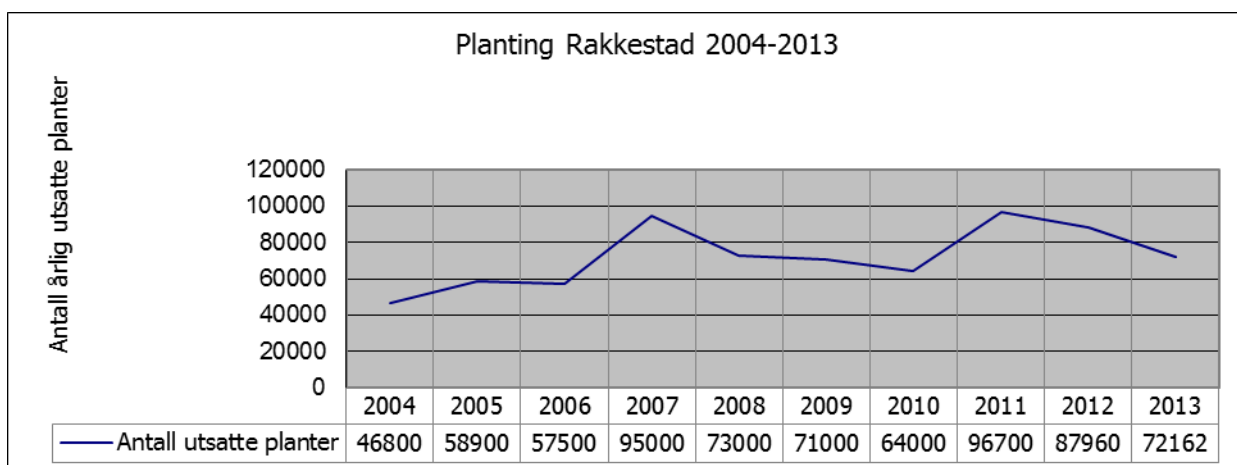
4.3 Skogkultur

Mål

Øke skogkulturaktiviteten i Rakkestad.

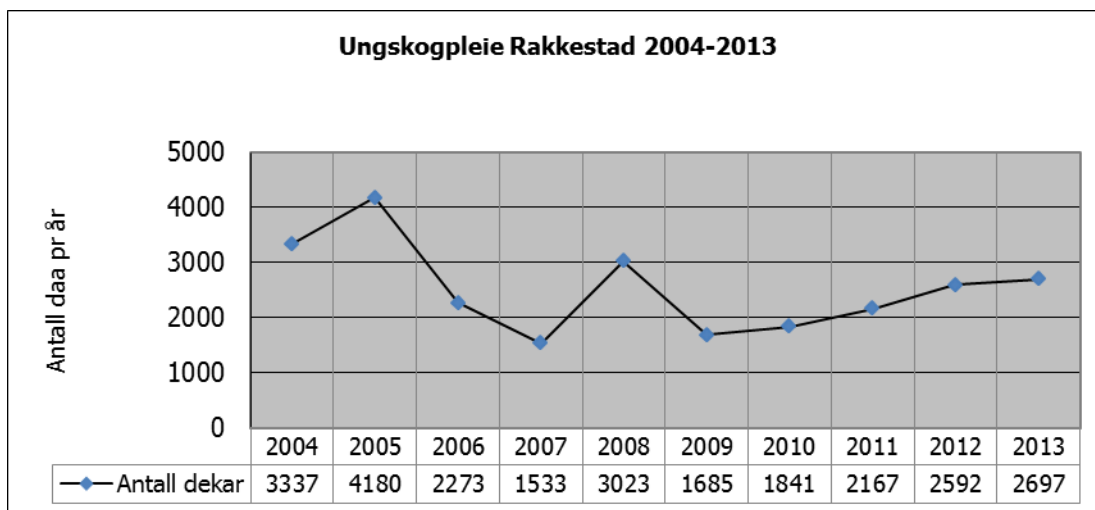
Status/utfordring

For at vi i framtiden skal opprettholde og om mulig øke tømmervolumet, og med det øke den økonomiske avkastningen fra skogen - må det gjennomføres aktive skogkulturtiltak. I hovedsak dreier det seg om planting på de høyeste bonitetene og tilrettelegging for naturlig foryngelse på de laveste. Særlig ser en at manglende planting medfører betydelig reduksjon i tilvekst og en vet at dette vil medføre at det hoggbare kvantumet i fremtiden må reduseres. De siste årene har bærekraftforskiften som er knyttet til skoglover blitt tettere fulgt opp, og skogeierne har blitt minnet om foryngelsesplikten. Dette har medført at plantetallet har gått opp i kommunen som helhet. Dette til tross ser man at det burde vært plantet mer skog.

Figur: 4.2 Planting Rakkestad 2004-2013.

Ungskogpleie er viktig for å etablere kvalitetsskog, redusere omløpstiden og danne grunnlag for lønnsomme tynninger. Ungskogpleiearealet i Rakkestad har de siste årene ligget mellom 1700 og 2600 daa pr år. Det hadde vært ønskelig at dette arealet hadde vært noe større. Ungskogpleie sammen med tynning er nødvendig for å skape kvalitetsskog med en stor andel skurtømmer. Alle prognoser tyder på at etterspørselen etter skurtømmer i framtiden vil øke mens etterspørselen etter massevirke vil fortsette å gå tilbake. Det er derfor viktig å gjennomføre tiltak som bidrar til å øke andelen skurtømmer.

Figur: 4.3 Ungskogpleie Rakkestad 2004-2013.

De vesentligst momentene for å opprettholde investeringsnivået i skogkultur er at ordningene – skogfond med skattefordel og statstilskudd til ungskogpleie videreføres. Disse virkemidlene er grunnleggende for at den skoglige aktiviteten opprettholdes, og at en langsiktig næring opprettholdes for fremtidige generasjoner.

4.3.1 Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK)

Disse midlene er primært ment å stimulere til økt verdiskaping i skogbruket. Bruk av midlene til miljøtiltak må vurderes opp mot lokale utfordringer knyttet til å opprettholde nivået på de langsiktige investeringene i skogbruket. Ungskogpleie vil være det viktigste tiltaket for tilskudd. Kommunen står fritt i sine prioriteringer innenfor formålsparagrafen i Forskrift om tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket.

Tiltak skogkultur:

- Drive aktiv informasjon om de økonomiske virkemidlene som forefinnes for å stimulere til økt skogkulturaktivitet.
- Arbeide for at det forefinnes tilstrekkelig med kvalifisert arbeidskraft.
- Sørge for utlånsordning for utstyr til planting og ungskogpleie som kan benyttes av skogeiere som ønsker å utføre arbeidene selv. Ordningen finansieres av rentemidler fra skogfond og belastes ikke kommunens budsjett.

4.4 Veinettet

Mål

Flest mulig veier i kommunen inkludert offentlige veier oppgraderes for å tåle tømmertransport større deler av året.

Status/utfordring

Veinettet er vesentlig for en effektiv utnyttelse av skogen. Et godt utbygd veinett bidrar til lavere driftskostnader, det blir enklere å få utført skogkulturtiltak og skogsdrift er mulig året rundt. Med noen unntak kan en si at det finnes tilstrekkelig dekning med skogsbilveier i Rakkestad, utfordringen er at mange av disse veiene ikke har en tilfredsstillende bæreevne. Det har de siste årene blitt etablert regelverk som bidrar til lenger og tyngre tømmerbiler. Dette sammen med at vintrene har blitt våtere og med mindre tele bidrar til økt belastning

på veinettet. En stor del av veiene i Rakkestad har ikke en beskaffenhet som tåler dette. Derfor må det foretas en oppgradering av veiene. Til dette formålet gis det statstilskudd, og det kan benyttes skogfond med skattefordel til formålet. De skogeierne som utnytter disse ordningene optimalt får gode veier innen en akseptabel kostnadsramme, og de har veier som kan benyttes mesteparten av året. På den måten er disse skogene alltid tilgjengelige og en kan utnytte de beste tømmerprisene. Det er viktig at det informeres om de gunstige ordningene som forefinnes slik at ressursene utnyttes optimalt til nytte for skogeiere og samfunn. Mange av skogsbilvegene og gårdsveiene munner ut i kommunale veier. Disse er ofte av en beskaffenhet som er dårligere enn både gårdsveier og skogsbilveger. Dette medfører til tider begrensninger på transport og de kommunale veiene er minimumsfaktoren for aktiv utnyttelse av tømmerressursene.

Tiltak

- Det drives aktiv informasjon om de økonomiske virkemidlene som forefinnes ved veiopprustning av private skogsbilveger.
- Det kommunale veivedlikeholdet styrkes og det arbeides for økt bæreevne på de kommunale veiene.

Lasting på tømmerbil. Foto: Knut Østby

4.5 Kompetansehevende tiltak

Mål

Økt kunnskapsnivå hos skogeierne.

Status/utfordring

De fleste som overtar en landbrukseiendom i dag har ingen form for utdanning i skogbruk. Derfor er det viktig at det følges opp med ulike former for kurs/informasjonsmøter for at skogeierne skal kunne ta riktige beslutninger. Det er viktig at de rette tiltakene gjennomføres til rett tid. Ulike former for kurs kan gi skogeierne noe innsikt i de viktigste momentene i skogsdrift. Mye av de skattemessige virkemidlene ligger rundt eiendomsoverdragelsene, det er derfor viktig at veiledningen kommer i gang tidlig nok. Kommunen bør være en pådriver for gjennomføring av kurs for skogeiere. Skogfundsordningen er et gunstig tiltak for å sikre nødvendige investeringer i skogbruket, i tillegg til dette bidrar det gjennom skatteeffekten til en betydelig redusert skatt knyttet til skogbruks investeringer. Disse elementene har medført at interessen for å avsette midler til skogfond har blitt større.

Skogforvaltningen i Østfoldkommunene har i de siste årene etablert en ordning som gir skogeier et tilbud om befaring med en erfaren skogrådgiver. Dette går ut på at eiendommen går over av en erfaren skogforvalter og det utarbeides en plan for de skogkulturtiltak og den hogsten som det er behov for på eiendommen. Tiltaket har generert betydelig aktivitet i skogbruket. Skogeieren har fått økt innsikt i de ressurser og muligheter som finnes på eiendommen, og hvilke tiltak det er behov for å gjøre for å utnytte dem optimalt. Ordningen

er gratis for skogeieren og er i hovedsak finansiert av Fylkesmannen sammen med lokale rentemidler.

Tiltak

- Kommunen sørger for at det med jevne mellomrom arrangeres kurs og andre kompetansehevende tiltak for skogeierne i Rakkestad.
- Tilbudet med mulighet for befaring og utarbeidelse av skogplan videreføres.

4.6 Lav grad av lokal verdiskapning i skogbruket

Mål

Øke verdiskapningen på trevirke i Rakkestad.

Status/utfordring

Omtrent alt tømmeret som hogges i Rakkestad tas ut av kommunen for videreforedling og økt verdiskapning. Tidligere var de mange bygdesager som drev foredling av tømmer. Denne aktiviteten er nå på et betydelig lavere nivå. Vedproduksjon har også vært en aktivitet som har økt verdien på skogsprodukter lokalt. Dette er en aktivitet som svinger med pris på øvrig energi og hvor kalde vintrene er. De siste årene har det blitt bygd flere fyringsanlegg rundt på gårdene som fyres med flis eller treverk i andre former. Med de tilskuddsordningene som et etablert av innovasjon Norge har dette i de fleste tilfeller bidratt til lønnsomme fyringsanlegg. Det bør stimuleres til ytterligere etablering av lokale fyringsanlegg.

Kommunen er en stor forbruker av energi. Det fyres hovedsakelig med strøm eller olje. Olje er verken bærekraftig eller miljøvennlig, og vil dessuten bli forbudt i fyringsanlegg innen noen få år. Rakkestad kommune – har skaffet seg tilnavnet energibygd – dette bør innebære at kommunen arbeider for mer bærekraftig fyring i sine bygninger. Det finnes også gunstige tilskuddsordninger gjennom Enova for kommunene. Flis og trevirke i denne forbindelse vil i tillegg medføre lokal verdiskapning.

Tiltak

- Drive aktiv informasjon om mulighetene for etablering av flisfyringsanlegg i tilknytning til gårdsbruk.
- Ved nybygg av kommunale bygg, restaureringsarbeider og ved endring av fyringssystem skal det vurderes alle varianter av bærekraftige fyringssystemer. Det opplegget som bidrar til lokal verdiskapning skal foretrekkes dersom det har en konkurransedyktig pris.

Lassbærer på Lundefjellet Foto: Knut Østby

4.7 Kvalifisert arbeidskraft

Mål

Det skal arbeides for at det til enhver tid finnes tilstrekkelig med kvalifisert arbeidskraft med lokal forankring i skogbruket i Rakkestad.

Status/utfordring

Sysselsetningen i skognæringen har gått betydelig tilbake siden den var på sitt største på 50 tallet. Effektive maskiner har tatt over for manuell arbeidskraft. I tillegg til maskinene er det behov for mannskaper som kan ta seg av skogkulturarbeidene i skogen. På mange områder er det problemer med å holde på arbeidskraften. I Rakkestad har vi over tid hatt godt kvalifisert arbeidskraft til å utføre disse arbeidene. Sammen med enkeltskogeieres egeninnsats har vi stort sett greid å gjennomføre de målsettinger en har hatt for de ulike ungskogpleietiltak. Det er viktig å sørge for at de som driver i skogen har tilfredsstillende arbeidsvilkår og sikkert arbeid. Samtidig må det legges til rett for å rekruttere ny arbeidskraft.

I tillegg til de som driver manuelt er det viktig at det i kommunen finnes personer med maskiner som tar seg av avvirking.

Tiltak

- Rakkestad kommune sørger for å tilrettelegge for å holde på kvalifisert arbeidskraft og arbeide for nyrekruttering til skogsarbeiderfaget.
- Rakkestad kommuneskoger skal, dersom ikke andre praktiske eller økonomiske hensyn tilsier noe annet, benytte seg av kommunens egne driftslag til avvirking.

Tømmerlunne i kommuneskogen: Foto Knut Østby.

4.8 Skogen som karbonfanger

Mål

Øke forståelsen for skogens betydning som karbonbinder.
Økt bruk av trevirke som erstatning for ikke bærekraftige energikilder, og som byggemateriale.

Status/utfordring

Det er allment kjent og akseptert at menneskeheten gjennom sine aktiviteter slipper ut så mye karbon at det på sikt vil medføre betydelige endringer av livsmiljøet for både mennesker, dyr og planter. Skog er det viktigste mediet for fangst av karbon. Ut fra normalberegninger fanger skogene i Rakkestad opp mer karbon enn det bygdas innbyggere slipper ut. Det er derfor viktig at det gjennomføres tiltak som bidrar til at bindingen av karbon i skog opprettholdes og om mulig økes. Derfor er det viktig at det plantes ny skog etter hogst og at skogen stelles. I tillegg bør trevirke utnyttes på en slik måte at det enten binder karbon lengst mulig eller fungerer som erstatning for ikke bærekraftige energikilder. For skogbruket som næring er dette en unik mulighet som alle næringsaktører bør sørge for å utnytte og markedsføre best mulig.

Tiltak

- Det gjennomføres kontinuerlig veiledning om planting og skogskjøtsel som bidrar til bærekraftig skogbruk og binding av karbon.
- Det gjennomføres veiledning for etablering av flisfyringsanlegg både i private og offentlige bygg.
- Rakkestad kommune vurderer alltid om det finnes muligheter for å sette opp bygg i trevirke – for å utnytte lokalt råstoff og binde karbon.
- Rakkestad kommune bør alltid ha skogfaglig kompetanse for å drive aktiv veiledning i skogbruk og sørge for etablering av ny skog.

Ungskogpleie i kommuneskogen.

4.9 Vilt og jakt

Mål

Viltforvaltningen i Rakkestad drives på en bærekraftig måte og bidrar til å utnytte en ressurs og genererer inntekter til grunneierne.

Status/utfordring

Jakt har stor betydning i Rakkestad – i form av fritidsaktivitet, mulighet for å skaffe seg viltkjøtt og det er et sosialt element i bygda. Det forefinnes ingen oversikt over hvor stor andel av jakta som leies ut, og hvor mye penger dette innebærer for grunneierne. Men det antas at dette ikke har særlig stort omfang.

Økonomisk sett er det elg og rådyr som har størst verdi. Det skytes i gjennomsnitt ca. 160 elger og 380 rådyr i kommunen hvert år. Ut i fra disse fellingstallene og alminnelig verdi antas det at førstehåndsverdien av elgen i Rakkestad utgjør ca. 1.5 mill. kroner pr år, mens tilsvarende verdi for rådyrjakta kan settes til ca. 0,6 millioner kroner. I tillegg har småvilt og beverjakt også verdier slik at en samlet kan sette jaktas verdi i kommunen til et sted mellom 2 og 2,5 mill. kroner per år.

Utleie av jakt er vanligere i andre landsdeler enn her – bakgrunnen for dette er at i Rakkestad er det mange små eiendommer. En god organisering må til for å etablere attraktive utleieområder – særlig gjelder dette småvilt og rådyrjakt. En oppsplitting av eksisterende elgjaktlag for å øke salget av jakt, er en mulighet for ekstra inntekter til noen grunneiere. Kommunens nærhet til store befolkningssentra er en mulighet for utleie av jakt som kan generere inntekter til bygdas skogeiere

Rakkestad kommune er lokal forvaltningsmyndighet for viltet – utøvelsen av forvaltningen skjer i nært samarbeid med rettighetshavere og jegere. Det er observert fra andre landsdeler at feil forvaltning har gitt uheldige svingninger i viltbestanden som igjen har medført overbeiting med påfølgende vektreduksjon. For å lykkes med denne forvaltningen er det vesentlig at det etableres et forpliktende samarbeid i mellom kommunene.

Tiltak

- Rakkestad kommune skal i samarbeid med jegere og rettighetshavere drive en kunnskapsbasert og bærekraftig forvaltning av viltstammene i kommunen. Der hvor det ligger til rette for det skal det arbeides for utleieordninger som genererer inntekter til grunneierne.
- Rakkestad kommune arrangerer kurs og annen informasjonsvirksomhet for å lære grunneiere og jegere viktige prinsipper for forvaltning og utnyttelse av viltstammene i kommunen.
- Rakkestad kommune samarbeider med nabokommunene om en felles og bærekraftige forvaltning av forvaltning viltstammene.

Kapittel 5 - Praktisering av lovverket

5.1 Jordloven

Jordlovens formål er å verne produksjonsgrunnlaget og ta vare på areal og kulturlandskap som grunnlag for liv, helse og trivsel for mennesker, dyr og planter. Kommunens oppgave er å påse at loven følges, eventuelt gi dispensasjon etter søknad og følge opp brudd på loven. Jordloven gjelder også for konsesjonsfrie mindre jord- og/eller skogbrukseiendommer.

5.1.1 Driveplikt (Jordloven § 8)

Mål

Landbruksområdene i kommunen skal drives biologisk - og økonomisk bærekraftig.

Status/utfordring

Jordbruksareal skal drives og holdes i hevd. Eiere av landbrukseiendom må innen ett år etter overtakelse ta stilling til om han/hun skal drive eiendommen selv eller leie bort jordbruksarealet. Driveplikta kan oppfylles ved at arealet leies bort som tilleggsjord. Det er en forutsetning at leieavtalen er på minst 10 år. Avtalen må være skriftlig og føre til en driftsmessig god løsning.

Dyrket jord ute av drift og gjengroing har til nå vært et problem på marginale, arealer. Dette svekker produksjonen og kulturlandskapet.

Tiltak

Dersom kommunen får kjennskap til at dyrket jord ligger vanhevdta eller unyttet gjelder følgende rutiner:

- Landbruksforvaltningen tilskriver eier (eventuelt leieren) med anmodning om å sette den dyrka jorda i stand til jordbruksproduksjon innen en bestemt dato.
- Dersom eieren ikke følger kommunens anmodning om å ta jorda i bruk til jordbruksproduksjon, kan landbruksforvaltningen gi pålegg om utleie.
- For dyrka jord som ikke gir grunnlag for lønnsom drift, kan kommunen etter søknad og en konkret vurdering pålegge eieren å tilplante arealet med skog, alternativt vurdere at arealet fortsatt skal holdes åpent av hensyn til kultur- og landskapsbildet.

5.1.2 Omdisponering (Jordloven § 9)

Mål

- Omdisponering av dyrka og dyrkbar mark avklares gjennom kommuneplanen og reguleringsplaner eller gjennom annen behandling etter plan- og bygningsloven.
- Landbrukets produksjonsarealer nær tettstedene bør ikke omdisponeres.
- Ved eventuell omdisponering av landbruksarealer skal også andre verdier som landskap, kulturminner, biologisk mangfold, friluftsverdi og om arealet ligger innenfor landbrukets kjerneområde vektlegges.

Status

I henhold til jordlovens § 9 må dyrket jord ikke brukes til formål som ikke tar sikte på jordbruksproduksjon. Dyrkbar jord må heller ikke disponeres slik at den ikke blir egnet til jordbruksproduksjon i framtiden. Bestemmelsen omfatter både arealene og selve jordsmonnet.

Ved søknad om fradeling av tomter på dyrket/dyrkbar jord må jordlovens § 9 og § 12 sees i sammenheng.

Tiltak

- Ved fradeling av tun skal dyrkbart areal som følger tunet begrenses til et minimum.
- Når det søkes om midlertidig omdisponering av dyrket jord, må en forutsette at dette ikke er første steg for å legge om arealene permanent til annet formål.
- Omdisponering av dyrka jord til skogproduksjon - Her tas det i enda større grad enn for midlertidig omdisponering hensyn til kulturlandskapet og landskapsbildet i et langsiktig perspektiv.

5.1.3 Deling av grunneiendom (jordloven § 12)

Mål

- Sikre og samle ressursene på bruket for nåværende og framtidige eiere.
- Bidra til driftsmessige gode løsninger.

Status

Etter nye føringer fra regjeringen i landbruksmeldingen åpnes det får at det skal bli enklere å skille i fra gårdstun, der hvor jord og skog legges til nærliggende bruk i drift. Tanken bak er at de bøndene som ønsker å satse innen landbruket skal få muligheten til å utvide sin egen gård med større arealer. Samtidig som at jordleie i mange tilfeller fører til en mindre tett oppfølging av jorda, og en mer kortsiktig tankegang med hensyn til vedlikehold.

Landbrukseiendom kan ikke deles uten tillatelse.

Tidligere kunne delingstillatelse gis dersom:

– *"samfunnsinteresser av stor vekt"* talte for det, eller dersom *"deling var forsvarlig ut fra hensynet til den avkastning eiendommen kunne gi"*.

Nå legges det opp til en helhetsvurdering; som omfatter blant annet:

- hensynet til vern av arealressursene,
- om delingen fører til en driftsmessig god løsning, og
- om delingen kan føre til drifts- eller miljømessige ulemper for landbruket i området.

Det kan legges vekt på andre hensyn dersom de faller inn under formålet i jordloven. Selv om helhetsvurderingen ikke legger til rette for et delingssamtykke, kan samtykke likevel gis dersom deling vil ivareta hensynet til bosetting i området, jf. § 12 fjerde ledd.

Før deling etter jordloven skal også delingssøknaden vurderes etter plan- og bygningsloven.

Tiltak

- Rakkestad kommune stiller seg positiv til fradeling av tun, der jord og skog blir tilleggsareal for nærliggende gårdsbruk i drift.

- Tillatelse til deling kan bare gis der det fører til driftsmessige gode løsninger.

5.1.4 Tomter

Delingssakene skal forhåndsvurderes etter plan- og bygningsloven, som er den sektorovergripende loven. Dersom administrasjonen eller politikerne vurderer positivt svar etter plan- og bygningsloven skal saken realitetsbehandles etter jordloven. Ved positivt vedtak etter jordloven sendes saken på høring til statlige myndigheter før kommunal realitetsbehandling etter plan- og bygningsloven.

Kommunen vil legge retningslinjene i kommuneplanen til grunn ved fradeling av tomter i områder hvor spredt boligbygging er tillatt. LNF-2:

Det er tillatt med 15 enheter i planperioden (2011-2022).

Tiltak må ikke være i konflikt med:

- Dyrka mark.
- Kommunens gjeldende temakart og /eller hensynssoner.
- Det skal benyttes eksisterende avkjøringer til riksvei, fylkesvei og kommunal vei.
- Fylkeskonservator skal klarere tomt før fradeling kan skje.
- Det tillates kun én fradeling fra hver eiendom/driftsenhet i planperioden.
- Tomtegrense skal ved fradeling settes minimum 20 meter fra dyrka mark.
- Ved oppføring av bolig uten fradeling skal bygg ha minimumsavstand på 35 meter fra dyrka mark.

Utbygging kan bare skje der det er tilrettelagt for vei, vann, avløp og renovasjon, jf. pbl. § 11-9 nr. 3 og 4. Bygg skal følge eksisterende kotelinjer og følge bestemmelsene under § 1.2, 2.ledd, her. Ved fortetting av boligområder utenfor sentrumsområdene, kan kommunen kreve regulering, jf. pbl § 11-9 nr.1. I tilknytning til eksisterende boliger, er det tillatt å oppføre garasje med areal hvor verken samlet bruksareal (BRA) eller bebygd areal (BYA) er over 70 kvm, jf. pbl § 11-11 nr 1.

Kun bygg i tilknytning til landbruk er tillatt i LNF-1. I tilknytning til eksisterende boliger, er det tillatt å oppføre garasje med areal hvor verken samlet bruksareal (BRA) eller bebygd areal (BYA) er over 70 kvm, jf. pbl § 11-11 nr 1.

Landbruksbygg

Som prinsipp er det kun tillatt med oppføring av landbruksbygg i LNF.

Ved behandling av bygge- og delingssaker skal kommuneplanens temakart for naturtyper, kulturlandskap, vilt, friluftsliv, matproduksjon m.m., samt gjeldende hensynssoner legges til grunn. I den grad landbruksbygg er å anse som stedbunden næring, vil oppføring være i samsvar med arealformålet LNF (kap. 3.7 landbruk pluss).

Fradeling eller oppføring av kårbolig

Det tillates kun oppføring av kårbolig dersom det kan dokumenteres at dette er nødvendig for videreføring av den tradisjonelle gårdsdriften på eiendommen. Hvis kårboligen foreslås plassert på dyrket mark, må plasseringen i tillegg behandles som en søknad om omdisponering etter jordloven § 9.

Fradeling av tun når jord og skog selges som tilleggsareal

Rakkestad kommune stiller seg positive til fradeling av gårdstun, under forutsetning av resterende areal på eiendommen benyttes til å styrke annen nærliggende landbrukseiendom

i drift. Det forutsettes at det oppnås gode driftsmessige løsninger. De arealene som beholdes sammen med husene bør begrenses mest mulig og arronderes på en slik måte at det tilpasses et effektivt landbruk.

5.2 Konesjonsloven

I utgangspunktet kan ikke eiendom erverves (overtas), uten at det først er gitt tillatelse fra kommunen. Fra denne hovedregelen er det en del unntak, for eksempel når eiendommen overtas av nær familie, eller når eiendommen i hovedsak skal tjene til boligformål, jfr. forskrift om konsesjonsfrihet. Hensikten med konsesjonsbestemmelsene er å regulere og kontrollere omsetningen av landbrukseiendom for å oppnå et effektivt vern av landbrukets produksjonsarealer og sikre:

- Eier- og bruksforhold som er mest gagnlige for samfunnet og for framtidige generasjoners behov.
- Landbruksnæringen.
- Behovet for utbyggingsgrunn.
- Hensynet til miljøet, allmenne naturverninteresser og friluftinteresser.
- Hensynet til bosettingen.

Ved avgjørelsen av søknad om konsesjon for erverv av eiendom som skal nyttes til landbruksformål skal det legges særlig vekt på om erververs formål vil ivareta hensynet til bosettingen i området, om ervervet innebærer en driftsmessig god løsning og om erververen anses skikket til å drive eiendommen. Eiers tilknytning til landbrukseiendommen vil ofte være medvirkende for å sikre at landbruksarealet holdes i hevd, og at kulturlandskap og boligmasse vedlikeholdes.

Konsesjon skal i alminnelighet ikke gis dersom det ved ervervet oppstår sameie i eiendommen, eller antallet sameiere økes. Det skal legges vekt på hensynet til de som har yrket sitt i landbruket. Erverv av "bebygd eiendom på under 100 dekar, der ikke mer enn 25 dekar er fulldyrket" trenger ikke konsesjon, jf. konsesjonsloven § 4 nr. 4.

Tiltak

Kommunen vil bruke konsesjonsloven aktivt for å sikre eier- og bruksforhold som ivaretar bosetting, landbruksnæringen og natur- og kulturverdier.

5.2.1 Prisregulering på landbrukseiendommer

I følge konsesjonslovens prisbestemmelse. Jf. konsesjonsloven § 9 nr. 1 skal den avtalte prisen ved kjøp/salg av landbrukseiendommer tilgodese en samfunnsmessig forsvarlig prisutvikling. I følge Landbruksdepartementets Rundskriv M3/2002, Priser på landbrukseiendommer ved konsesjon, må samfunnsmessig forsvarlig pris forstås som en pris som bidrar til å realisere mål i landbrukspolitikken (...) Skal landbrukspolitiske mål nås, er det nødvendig at bl.a. prisnivået på landbrukseiendommer ikke er høyere enn det som reflekterer verdien av eiendommens driftsgrunnlag og den verdi eiendommen har som bosted, samtidig som det ikke stilles krav om urimelig høy egenkapital.

Forslag om fjerning av konsesjonsloven skal opp i Stortinget i 2015. Hvis forslaget tas til følge fjernes prisregulering av landbrukseiendommer samt boplikt.

Rakkestad kommune kom med følgende innspill da forslaget var ute på høring med frist 15.01.2015:

Rakkestad kommune stiller seg kritiske til at departementet foreslår å oppheve konsesjonsloven i sin helhet. Kommunen mener loven er viktig for regulering av landbrukseiendommer og er særlig kritisk på følgende områder:

Boplikt: Rakkestad kommune mener det er viktig at gårdsbrukene er bebodd. For å opprettholde bosettingen i distriktene er det viktig at færrest mulig gårdsbruk blir «fritidseiendommer». Ubebodde gårdstun vil også, av erfaring, forfalle raskere og bli et uønsket element i kulturlandskapet. Landbrukskommunen Rakkestad er opptatt av levende bygder og mener at konsesjonsloven bidrar positivt til det.

Priskontroll: Rakkestad kommune mener at priskontroll er en viktig mekanisme i konsesjonsloven. En ren markedsstyrt prisutvikling på landbrukseiendommer kan gjøre det vanskeligere for unge å få innpass i næringen. Samtidig vet man også at næringen sliter med å rekruttere nok unge til å ta over gårdsbruk. Høyere inngangssum vil ikke gjøre det enklere. Dersom prisen på gårder blir høyere, kan det også bli vanskeligere å gjøre nødvendige investeringer i driftsapparatet på gården grunnet økte kapitalkostnader. Priskontrollen er et av mange virkemidler som brukes for å nå landbrukspolitiske mål. Fjernes denne bestemmelsen alene kan det få uheldige konsekvenser i forhold til for eksempel målsettingen om økt verdiskaping, og målet om landbruk over hele landet.

Vurdering av egnethet: Landbruksdrift - både jordbruk, skogbruk og husdyrhold er avhengig av at man sikrer å ha både nok og god kompetanse i næringen. Kravet til egnethet ligger i lovverket, men har i de senere år blitt liberalt tolket. Samtidig sier gir kravet et signal om at det kreves kompetanse for å drive en landbrukseiendom og er av den årsak viktig.

Arealspekulasjon: I pressområder kan det tenkes at eiendomsutviklere/forretningspersoner/bedrifter kjøper opp landbrukseiendom i ren spekulasjon. Blant annet for å posisjonere seg for eventuelle fremtidige utviklingsplaner. En slik utvikling av eierskap vil ikke gagne landbruksnæringen.

Industrialisering av landbruket: Rakkestad kommune merker allerede pr. dags dato en «industrialisering» av landbruket. Enhetene blir store og gårdene driftes som bedrifter der arbeidskraft, fortrinnsvis utenlandsk, leies inn etter behov. Fjerning av loven kan føre til at eierskapet til landbrukseiendommer blir AS. Konsekvensene kan være at familiejordbruket forsvinner. Det er viktig at landbruket tilpasser seg den tid vi er inne, men likevel mener Rakkestad kommune at «industrialiseringen» må holdes på et fornuftig nivå. Konsesjonsloven bidrar til at denne utviklingen ikke akselererer i et altfor høyt tempo.

5.3 Boplikt

5.3.1 Krav om boplikt på landbrukseiendom ved konsesjonsfri overdragelse

Rakkestad kommune ønsker at det skal være bosetting på alle landbrukseiendommer i kommunen, samt at eier også bor på eiendommen. Se 5.2.1.

Dersom man overtar en landbrukseiendom konsesjonsfritt fra nær familie eller man har odelsrett til en eiendom kreves boplikt i 5 år. Boplikten følger direkte av konsesjonsloven § 5 andre ledd og er personlig. Det vil si at for å oppfylle boplikten må eieren selv være folkeregistret som bosatt på eiendommen. Eieren må flytte til eiendommen innen ett år.

Dersom erverver ikke kan/vil oppfylle boplikten på landbrukseiendom, må det søkes om konsesjon. Det er i spesielle tilfeller mulig å gi utsettelse, fritak eller innvilge upersonlig boplikt etter søknad.

5.3.2 Krav om boplikt på landbrukseiendom ved konsesjon

- Rakkestad kommune ønsker at det skal være bosetting på alle landbrukseiendommer i kommunen, samt at eier også bor på eiendommen.
- Det kan gis tidsbegrenset dispensasjon fra boplikten og i spesielle tilfeller fritak.

Det er opp til kommunen å vurdere om det skal settes vilkår om boplikt i den enkelte sak, og om boplikten skal være personlig eller upersonlig. Etter konsesjonsloven § 9 første ledd nr. 2 er bosettingshensynet et forhold kommunen skal legge særlig vekt på. Dette innebærer at det må avklares om bosettingshensynet gjør seg gjeldende i det aktuelle området, og med hvilken tyngde. Det må tas stilling til om det er nedgang eller fare for nedgang i folketallet i denne delen av kommunen. Landbruksmyndighetene har plikt til å vurdere om det er nødvendig å sette vilkår om personlig boplikt.

Rakkestad kommune vil normalt sette vilkår om personlig boplikt ved overtakelse av landbrukseiendommer. Dette for å sikre eier- og bruksforhold som best ivaretar landbruksnæringen og natur- og kulturverdier. Upersonlig boplikt vil i beste fall medføre at bygningene på gården leies ut til fastboende. Bygninger som ikke er egnet for utleie vil da bli overflødige, og det vil ikke være kostnadseffektivt for eier å vedlikeholde disse. Vedlikehold av for eksempel gårdshager og kulturlandskapselementer vil heller ikke være kostnadseffektivt. Det kan derfor ikke påregnes at en eier med liten tilknytning til en landbrukseiendom vil vedlikeholde bygninger og anlegg som ikke er økonomisk lønnsomt. Resultatet av et utstrakt bruk av upersonlig boplikt kan dermed bli at verdifull bygningsstruktur og verdifullt kulturlandskap går tapt.

Rakkestad kommune mener at aktive eiere som selv bor på eiendommene bedre stimulerer til stabil bosetting og et mer stabilt sosialt og landbruksfaglig miljø på bygdene. Dersom overdrager bor på eiendommen og eiendommen ikke har kårbolig, og bruket er av en slik størrelse at kårbolig ikke kan kreves oppført, kan fritak for boplikten gis så lenge overdrager benytter sin borett.

Varig fritak kan gis på svært små eiendommer og eiendommer som ligger i avsidesliggende, fraflyttede områder hvor det ikke er tilrettelagt for eller ønskelig med bosetting eller på eiendommer der boligmassen er av en så dårlig karakter at restaurering ikke er mulig.

Restaurering av gammel hovedbygning. Foto Bård kollerud

Kapittel 6 - Folkehelse

Mål

Økt fokus på folkehelse i landbruksnæringen

Status

Folkehelseloven skal bidra til en samfunnsutvikling som fremmer folkehelse og velferd. Dette innebærer en bred samfunnsmessig tilnærming. Prinsippet om «helse i alt vi gjør» innebærer at bedre helse, herunder utjevning av sosiale helseforskjeller, etableres som et hensyn på tvers av sektorgrenser, og at det benyttes integrerte tverrsektorielle strategier for å møte helseutfordringene rettet mot kjente påvirkningsfaktorer for helse. Dette innebærer at tiltak kan iverksettes i de sektorene og med de virkemidlene som er mest effektive. Ofte kreves sammensatte tiltak i mange sektorer for å skape nødvendig endring. I utarbeidelse av Landbruksplanen har vi forsøkt å ivareta folkehelseperspektivet i hele planen, men det er spesielt aktuelt å fremheve følgende områder:

1. Faktorer innenfor miljørettet helsevern:

Samfunnets krav til et effektivt land- og skogbruk medfører en økt bevissthet omkring faktorer relatert til miljørettet helsevern:

- *Lukt* – spesielt fra store besetninger av både dyr og fugl – relatert til store driftsbygninger, gjødselkummer og spredning av gjødsel.
- *Støy* fra maskiner, verktøy og transport av store maskiner, redskaper og lastebiler.
- *Kjemikalier og gass*: plantevernmidler, rengjøringsmidler og gass.

2. Transport:

Både skog og landbruk. Opparbeidelse av skogsbilveier som kan fremme gleden og interessen for fysisk aktivitet. Planlegging av drift og plassering av driftsbygning slik at transport til og fra gården er minst mulig generende for både befolkningen og grunneier.

3. Skogbruk:

Rakkestad har mye fint turterreng både sentrumsnært og i kommunen forøvrig. Det er også mange skogsbilveier, som gjør det mulig for – (sykelister, eldre, familier med barnevogn og handicappede) å komme seg ut i naturen.

4. Kulturlandskap:

Sammen med friluftsansjasjoner, idrett og offentlige instanser, legge til rette for at befolkningen kan ha glede av, og muligheter for friluftsliv i kommunen. Utfordringen ligger i å opprettholde et åpent kulturlandskap i de fine ravinene som er i kommunen.

5. Bygninger:

Ved planlegging og oppgradering – viktig å ta hensyn til plassering i terrenget, lukt, støy og transport samt det estetiske aspektet.

6. Miljøutfordringer:

Plantevernmidler, rengjøringsmidler, avrenning og erosjon.

7. Vannmiljø:

Badeplasser for befolkningen – bidra både til god vannkvalitet og muligheter for tilkomst.

9. Beredskap:

Henviser til kommunens overordnede beredskapsplan, og ønsker å poengtere følgende områder som er spesielt viktige for landbruket:

- Svikt i strøm forsyning.
- Smittsomme sykdommer som rammer både dyr og mennesker: f.eks. fugle- og svineinfluensa.
- Større branner f.eks. skogbranner.

-Ras.

Tiltak

- Rakkestad kommune skal arbeide for å opprettholde det gode forholdet til grunneierne slik at alle som ønsker det kan utnytte stiene og veiene til rekreasjon.
- Rakkestad kommune skal stimulere grunneiere/veilag til å lage passasjer ved bom over skogsbilveiene slik at folk i rullestol og med barnevogner kan passere uten vanskeligheter.
- Rakkestad kommune skal arbeide for at lukt, støy og annen forurensning fra landbruket holdes på et så lavt nivå som mulig uten at det går utover produksjonen.
- Landbruksforvaltningen i kommunen må være en del av kommunens beredskap i forhold krisesituasjoner som berører landbruket som f.eks. skogbrann, smittsomme sykdommer osv.
- Godt samarbeid Det bør også legges opp til et godt samarbeid med andre etater i kommunen samt Politi og Mattilsynet.

Vanntårnstien.

Vedlegg: Ordliste

Jordbruk

Biologisk mangfold Summen av artsmangfold, genetisk mangfold og økologisk mangfold i et område.

Bygdenæringer: Bygdenæringer er næringer utenom tradisjonelt jord- og skogbruk der man tar i bruk landbrukets og bygdas ressurser.

Buffersone: Stripper med gras som tilsås for å redusere erosjon. I denne sammenheng; langs åpen grøft, bekk, elv eller sjø eller på tvers av lange hellinger.

CO₂-ekvivalent: En enhet som brukes i klimagassregnskap. Enheten tilsvarer den effekten en gitt mengde (som regel et tonn) CO₂ har på den globale oppvarminga over en gitt tidsperiode (som regel 100 år).

Førstehåndsverdi: Verdien av råvarer direkte fra bonden.

Hagebruk: er produksjon av grønnsaker, frukt, bær, sopp, blomster og busker.

Jordbruk: Plante- og husdyrproduksjon.

Kulturlandskap Landskap som i større eller mindre grad er påvirket av mennesker.

Landbruk: En samlebeteignelse for hagebruk, jordbruk og skogbruk.

Produksjonstilskudd: En fellesbeteignelse for en rekke tilskuddsordninger som foretak som driver vanlig jordbruksproduksjon kan søke på.

SMIL: SMIL står for tilskudd til spesielle miljøtiltak i landbruket

Skog

Balanskvantum: Summen av foryngelseshogster og tynning, det høyeste kvantum som kan avvirkes uten at man en gang i framtiden må redusere dette kvantumet.

Bærekraftforskriften: Forskrift til skogloven som gir bestemmelser om ivaretagelse av miljøhensyn i skogen, sikring av gjenvekst og stell av skog med mer.

Foryngelseshogst: Når skogen er gammel nok bør den avvirkes. Tidspunktet avgjøres av hvor god marka er. På den beste marka kan skogen avvirkes etter 60 år på den svakeste marka må på en kanskje vente til skogen er 120 år gammel. Det er i den siste halvdel av omløpet hvor verdistigningen er størst

Statistikk

Frøtre: Tre som settes igjen på ei hogstflate med tanke på at det skal gi frø til naturlig gjenvekst.

Naturlig foryngelse: Setter igjen frøtrær som gir frø til omliggende marker. Vi gjør det alltid på furumark. Grana setter sjeldnere frø så i granskog er dette mindre aktuelt.

Markberedning: Tiltak for å fjerne uønsket vegetasjon og tilrettelegge for bedre overlevelse av planter og bedre spireforholdene for naturlig foryngelse.

Massevirke: Tømmer av dårligere kvalitet som benyttes til papir, kartong med mer.

Planting: Planter ut ca. 180 til 220 planter pr daa på de beste markene.

Skogfond: Tvunget avsetning av midler fra salg av skogvirke, har til formål å sikre finansiering av en bærekraftig forvaltning av skogressursene

Skogbruk: Produksjon av tømmer og brensel, skogplanting, annen foryngelse, skogskjøtsel, skogsdrift og tømmertransport

Rentemidler: Renter av innestående skogfondsmidler disponeres av SLF (statens landbruksforvaltning), skogeierlag, Fylkesmann og kommunen

Skurtømmer: Tømmer som kan benyttes til produksjon av plank og trelast.

Statstilskudd: i Rakkestad ytes det i 2014 - 35 % statstilskudd til ungskogpleie og 30 % til markberedning.

Tynning: Hensikten er som ved ungskogpleie, men nå er skogen blitt større og arbeidene utføres med maskiner og virket tas vare på og selges som tømmer.

Ungskogpleie: Ved bruk av ryddesag skjæres en del av trærne ned for å gi best mulig vilkår for de trærne som har best kvalitet.

